

V SENCI ZGODOVINE

1. DEL

DAVORIN (MARTIN) ŽUNKOVIČ

SLOVANSKI TEMELJI EVROPE

2. DEL

LEOPOLD VERBOVŠEK

RESNICA NA DOSEGU

Novi izzivi

JUTRO

Zahvala

Zahvaljujemo se Univerzitetni knjižnici Maribor, ki nam je priskrbela in dovolila objavo slike ter faksimile rokopisa Martina Žunkoviča. Objavljena dela se nahajajo v Zbirki drobnih tiskov (raz. 12170) ter zbirki rokopisov (Ms 540/III-B-41) Univerzitetne knjižnice v Mariboru.

Nekoč je živelo prazgodovinsko ljudstvo, ki je ustvarilo in zapustilo po Evropi neznansko število zemljepisnih imen. Njihov pomen ostaja razumljiv samo tistim njihovim potomcem, ki jih v novejšem času imenujejo Slované. Drugi so jih ohranili, ne da bi več razumeli njihov pomen. Toda imena so lahko samo ostalina ljudstev, ki so sebi razumljivo poimenovala v zgoščeni obliki naravne značilnosti svojega in ne tujega okolja. Izredno bogastvo prastarih imen, ki se še vedno pomensko in oblikovno ujemajo z našim vsakdanjim besediščem, je eden izmed najbolj zaznavnih dokazov, da so Slovenci (kot Slo-Ventji = ljudje, ki znajo sloviti in niso nemi) prvobitni prebivalci ozemlja, na katerem živijo še dandanes, in da se niso priklatali od nikoder in ne v času, ki naj bi ustrezal tujim in domačim političnim špekulantom ...

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.16'373.6:930.85(4)

V senci zgodovine. - Ljubljana : Jutro, 1998. - (Novi izzivi)

Vsebina na nasl. str.: Del 1: Slovanski temelji Evrope / Davorin (Martin) Žunkovič. Del 2: Resnica na dosegu / Leopold Verbovšek

ISBN 961-6006-57-6

78650624

ODKRIVAJMO RESNICO

V sedanjem, z vsemi mogočimi demokracijami in svoboščinami napolnjenem času, bi moralo veljati, da na evropski celini ni več naroda, kateremu bi bilo prepovedano iskanje lastnega izvora. In vendar je to še vedno mogoče! Slovenci so tisti, ki jim zunanjepolitični interesi in priskledništvo v domačih krogih hočejo za vsako ceno preprečiti priznanje narodne samoniklosti in izvirnosti. Že poldrugo stoletje naš rod ne sme vedeti za svoj izvor in pripadnost. Če resnica ne bi ostajala prikrita svetovni javnosti, bi Slovenija imela pravico do enotne in samostojne države (kot je npr. Avstrija) na ozemlju, ki bi bilo večje od sedanjega. Do prve svetovne vojne so Velenemci (recimo raje vsi Nemci, kolikor jih je sploh bilo) hiteli ponarejati zgodovino, arheologijo in jezikoslovje. Njihov zvesti oproda Miklošič je bil bogato nagrajen za »odkritja« v staro cerkvenoslovanskem jeziku, ki ga nikoli ni bilo. Ta jezik je Švabom pomagal, da so dokazovali, kako so se naši predniki šele v 6. stoletju odtrgali od ljubih sorodnikov onkraj Karpatov in s preselitvijo uničili ostanke plemenite rimljanske kulture. Od vseh vetrov nanešenih (že v času našega štetja) novorimskih potomcev zaradi te »zgodovinske resnice« še dolgo časa ne bomo mogli upoštevati kot prijateljske sosedo: *preveč so zastrupljeni z mislijo, da smo ukradli zemljo, ki je bila lastnina njihovih prednikov.* Domnevno naravnim bratom v Moskvi, pod katere oblastjo so pripjetska barja, je takšna določitev našega izvora prišla zelo prav, ker je omogočala stvarnejšo utemeljitev za rusko prodiranje v smeri k Jadranu. Slovenski liberalci in klerikalci so zato veselo ponavljali oguljeno pesem Od Urala do Triglava. Najbolj pa so se ogreli za slovensko priselitev s »slovanskih« pašnikov in ribnikov Srbi, ki so jih hrabрили njihovi imperialistični gospodarji v Parizu in Londonu. Skupaj so izoblikovali tezo o tem, da smo Srbom sorodniki in da so nam oni bratje, ki nas želijo rešiti iz »tisočletne avstrijske okupacije«. Leta 1918. so nas vsiljeni sorodniki objeli in stisnili v »zagrljaj« tako navdušeno, da smo le težko dihali vse do nedavnega časa. Ob »svobodnih zarjah Vidovih« (avtor Oton Župančič) so nam vsako leto odvzeli kako pravico v šolstvu in kulturi. V letih 1930 smo praktično že izgubili pravico do samostojnega izdajanja šolskih knjig; štirideset let pozneje so nam grozila skupna programska jedra v imenu nasilnega »bratstva i jedinstva«. Obe navišji znanstveni ustanovi sta bili na policijski način podrejeni belgrajski akademiji od samega začetka dalje. V njih so vedrili in oblačili velmožje tipa L. Hauptmann in B. Grafenauer pa še kdo izmed zdajšnjih, ki so zvesto prekladali številke in vejice ter vneto izkazovali zvestobo raznovrstnim avtoritetam. Če kdo tega ne verjame, naj si prebere poglavje o iznajdbi pluga v moji knjigi *Komu (ni)smo tujci.*

In kdo so še njuni stanovski kolegi? Po prvi vojni so na novi univerzi zelo pazili, da se ne bi pregrešili in zamerili belgrajskim dobrotnikom s pomembnimi odkritji: zgodovinarji so se strogo držali naselitvene teorije, slavisti pa so odkrivali razlike med naglasi, pikami in mušjimi dreki v Brižinskih spomenikih. Dopolnjevali so v glavnem tisto, kar je veljalo prej na graški univerzi ob budni vsečnosti gospodarjev. Po drugi vojni so se jim pridružili še tovariši iz akademije. Nekdo izmed njih je imel nalogo preučevati ničkolikokrat zapisane ljudske pesmice in obenem paziti, da se ne bi kakšen samostojno misleč Slovenec navezal na prebivalstvo v Dolomitih. Bog ne daj, da bi nepoklicani odkrili sorodstvo z Ladini na zahodu in z Romuni na vzhodu! Pa da bi iz Rezije prinesli odkritje o »keltskem« načinu štetja!

Koliko so ti bežno nakazani kulturni zaslužniki naredili koristi svojemu narodu? Nič več kot Finžgar, ki je v vsakem svojem delu odkril nova slovanska »plemena« ali »rodove« in kakega novega boga, ki ga ni znal vsaj primerno uskladiti s staroslovenskim enoboštvom. Toda namesto, da bi bili oni tisti, ki naj avtoritativno odkrivajo in z znanstvenimi dokazi potrjujejo ugotovitve v zvezi z našo narodno preteklostjo, jih (z izjemo akademika Bora-Pavšiča) raje zavračajo, prikrojijo ali prevedejo po grafe-nauersko, da čimbolj ustrezajo njihovim tujim gospodarjem. Lep odraz neslovenske miselnosti med Slovenci je freska slikarja Pengova v veži parlamenta, ki prikazuje naše prednike z balkanskimi značilnostmi. Koga naj torej zaznamujemo kot pripadnika »naroda hlapcev in dekel«? Gotovo ne mož, kot so bili Davorin Trstenjak, Henrik Tuma in Davorin Žunkovič.

V resnični znanosti veljajo pravila demokracije: *vsakdo naj ima polno pravico izraziti svoje mišljenje ali podmeno*. Pri nas pa praviloma s smešenjem izničijo odkritja, ki ne ustrezajo: 1. politični nastrojenosti vladajočih kast; 2. uradno registriranim znanstvenikom in 3. mišljenju tujih, v raznih prepisovanih enciklopedijah navedenih avtoritet. Zato nas v šoli niso nikoli seznanili z ugotovitvami zgoraj omenjenih raziskovalcev. Sicer pa je bil nevaren političnim in kulturnim institucijam vsakdo, ki se je resno ukvarjal s krajevnimi imeni. Imenoslovje je bilo prava anarhistična bomba. Trstenjakova in Žunkovičeva dela so bila na nekakšnem indeksu; iz knjižnic so morala izginiti. Že to dejstvo samo bi utegnilo privabiti bralce; zato je bilo in je še najbolje, da jih nihče ne omenja.

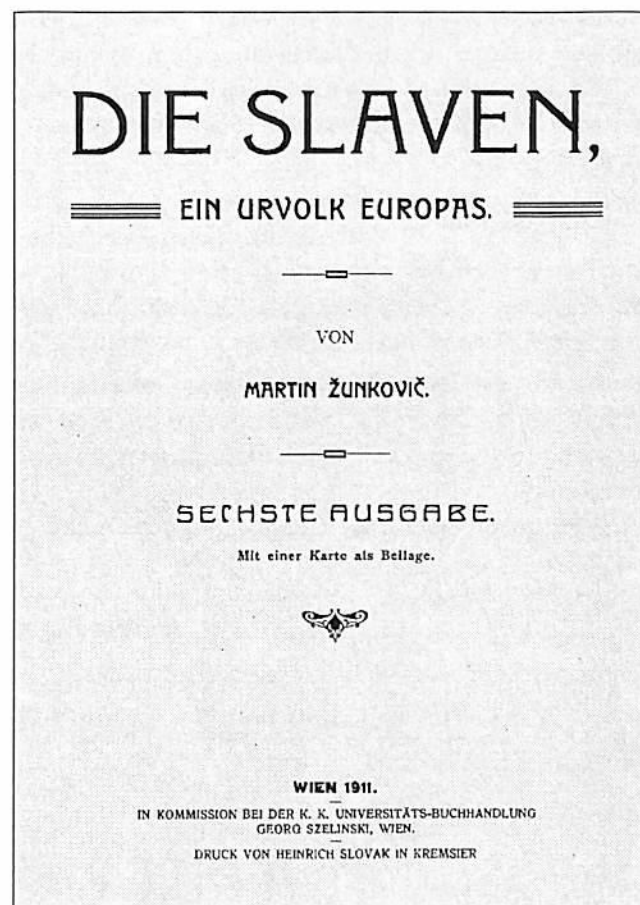
Žunkovič se je dobro zavedal veljavnosti teh pravil, vendar se nanje ni oziral. Pogumno kot nihče je odkrival in na lastne stroške objavljaj, kar mu je veljalo kot resnica. Pisal je v nemškem jeziku, da je za njegova odkritja izvedelo čim več pripadnikov večinskega naroda v takratni državi. Z namenom, da bi njegovo kulturno poslanstvo spoznali današnji Slovenci, sem prevedel njegovo glavno delo, ki predstavlja prvi del te knjige.

Leopold Verbovšek

1. DEL

DAVORIN (MARTIN) ŽUNKOVIČ

SLOVANSKI TEMELJI EVROPE

Predgovor k peti izdaji

V štirih prejšnjih izdajah je imelo to delo naslov: *Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt!* (Kdaj so se Slovani naselili v Evropi).

Doslej veljavna mnenja glede predzgodovine Slovanov in njihove kulturne manjvrednosti se bodo morala zdaj diametralno spremeniti, četudi po ovinkih. Ne da bi se ozirali na sistemske utesnitve in popačene podmene, se bomo posluževali samo tistih dejavnikov, ki razvoj predzgodovinske kulture utemeljujejo s preprostimi in lahko razumljivimi dognanji. Znanost naj bo splošna dobrina in še tako neprijetna resnica naj zavzema prvo mesto! Naravnost neverjeten napredek dosejata tehnika in zdravstvo; skoraj ni dneva, da ne bi prebrali vesti o novih odkritjih, toda v našo prazgodovino ne poseže noben žarek svetlobe, saj so osvetlitev preprečili s papirnatimi dogmami, praznimi navedbami in puhlimi frazami.

Narodopisne in imenoslovne raziskave vodijo k vse bolj jasnemu prikazu prastare evropske kulture, o katere veličini pa najbolj učeni strokovnjaki nimajo najmanjšega pojma. Namen mojega pisanja je, da bi dosedanje etnografske podmene podkrepil na bolj pošten in bolj zanesljiv način. S pomočjo jezikovne in naravi ustrezne analize želim bralcu približati prvobitni način mišljenja starega ljudstva, hkrati pa tudi pojasniti razvoj zapletenih oblik našega današnjega izražanja. Prepričan sem, da moremo le tako razrešiti vprašanje svoje narodne preteklosti. V tej pozitivni znanosti, ki obsega in omejuje pojme časa, prostora in vzročnosti, mora imeti glavno besedo samo svet naših čutov, ne pa fantazija, mistika in pobožne želje! – *Upam, da bo to delo prispevalo k iskanju resnice!*

Kromežič, novembra 1909.

Predgovor k šesti izdaji

Razveseljivo zanimanje, ki ga je bila deležna prejšnja izdaja mojega dela pri vseh slojih izobraženega sveta, zahteva ponovitev, ki naj bi popestrila prejšnje prikaze s presenetljivimi novimi odkritji.

Imenoslovje (toponomastika) se je razmahnilo, odkar se mu je pridružilo tudi primerjalno jezikoslovje. Razširitev govornih območij prinaša vsak dan nove spodbude in nove obrazložitve prastarih zakonitosti.

Z veseljem ugotavljam, da se zato marsikatera beseda ne omejuje več na pomen, ki ji je odrejen v knjigah, ampak vsaj delno obnavlja tudi tistega, ki ga je imela v času in okolju svojega nastanka. Ob prizadevanjih, da bi postopno ugotovili nastanek tako starih kot sodobnih besed in jih osvetlili vsestransko, gradimo tudi temelje jezikovne prazgodovine in utiramo pot do bolj pretehtanega spoznavanja skupne jezikovne zibelke.

Lahko pa se čudimo, da se prav tisti krogi, ki nimajo akademske izobrazbe, najbolj živo zanimajo za odkritja v zvezi z zgodovino starih Slovanov. Vsaka duhovna znanost se razvija toliko bolj živahno kolikor bolj je čutiti težnjo dobrega k boljšemu. Samo tam, kjer duh avtoritete vlada z vzvišenega prestola, ostaja vse pri starem. Vendar prav slavistika, ki temelji pravzaprav na eni sami avtoriteti, tista veja znanosti, ki se je pred pol stoletja svojeglavo odrekla celotni staroslovanski kulturi in zgodovini, še dandanes učeno razlaga ena in ista pravila. **Svoje trhle dogme je zaprla v formalnostni obroč, da bi jim s tem zagotovila nadaljnji obstoj** (poudaril prevajalec). Ampak takšna okamenela znanost ne bo več dolgo deležna zaupanja in maliki vsiljene veljave bodo pozabljeni, saj želja po odkrivanju neznanega ne more ostati na veke potlačena. To pa je glavni namen mojega pisanja.

Kromežič, na Novega leta dan 1911.

UVOD

Prvo, česar se je treba zavedati, kadar dokazujemo, da so Slovani eno od najstarejših ljudstev Evrope, mora biti zahteva po odstranitvi vseh preprek, s katerimi uradna znanost in politične stranke ovirajo pot do raziskav. Pri tem se ne smemo ozirati na morebitno užaljenost katerekoli akademije ali vesele družčine. Z vso gotovostjo smemo dopovedovati tisto, kar je že dolgo časa znano: *Dokler bodo bajke, pravljice in bedastoče veljale kot zgodovinski dokaz, se ne moremo pogovarjati ustvarjalno. Dokler bodo ljudje verjeli, da je preseljevanje ljudstev kdajkoli obstajalo in da so se Slovani naselili ravno v odrejenem času, ne more biti niti govora o uspehu v raziskavah o etnografski prazgodovini Evrope. Dokler se ne bodo z vso resnostjo lotili preučevanja evropskega prajezika, tj. prvin naših jezikov, bo raziskovanje naše najbolj zgodnje kulture temeljilo na majavih tleh.*

Takšnega razbijaškega delovanja sem se lotil z vsemi močmi. Prišel sem do sklepa, da pripovedke o naši preteklosti, ki smo jih vajeni poslušati, v nobenem primeru ne morejo vzdržati resnih protidokazov. Zavedam se, da je zanikanje trditve o samoniklosti Slovanov ena izmed najhujših zmot oziroma znanstvenih ponaredkov, kar jih je kdaj bilo. (1)

Vztrajanje na dosedanjih temeljih znanstvene ureditve povzroča velikansko škodo, ker se ljudje samo s strahom lotevajo revizije kategorij kot so predzgodovina, preučevanje starih kultur, antropologija, bajeslovje in jezikoslovje, ker to utegne povzročiti družbene, kulturne in politične spremembe. Najprej je treba prestopiti mrtvo točko, nato pa počasi in premišljeno uveljavljati radikalna stališča; v naglici bi utegnili vreči na isti kup smeti, kar je še vrednega. Ko bo zadeva stekla, ne bomo smeli pozabiti pravila: *Kolikor močnejša je sila, ki zavira resnico, toliko bolj uničujoče bo ta udarila na dan, ko se bodo utrgale verige, ki jo uklepajo!*

Toda zadrževanje resnice je že povzročilo neizmerno škodo, saj je bila vsiljevana skozi dolga stoletja znanost prepletena z lažmi. Cele knjižnice so napolnili z deli, ki bi prišla prav kvečjemu preučevalcem človeških zmot. Samo domnevamo lahko, kolikšni jezikovni in narodopisni zakladi so bili uničeni, če vzamemo v obdelavo samo krajše časovno obdobje. Koliko naših šeg, navad, noš in narečij je izginilo za vselej? Zdaj jih lahko iščemo le v megli domnev in fantazije. Zato smo dolžni, da rešimo pred pozabo jezikovne zaklade, ki bi se sicer izgubili za vselej. Dela se lotimo ob izključitvi nacionalističnih pristranosti! In ne pozabimo, da se z vsakim dnevom večja izguba dragocenega osnovnega kapitala, težje postajajo raziskave in izgubljajo se še zadnji obris naše resnične preteklosti.

Delo, ki nas čaka, je veliko in mnogostransko, vendar pestro in ustvarjalno, vneslo pa bo tudi mnogo svežine v politično dejavnost. V miselnost ljudi bo vneslo bolj popoln,

bolj kozmopolitski svetovni nazor, ki jim bo razširil obzorja. Iz tega dela mora izhajati tista moralna, idealna strpnost do drugače govorečih in drugače mislečih, pomanjkanje katere dandanes boleče občutimo. V nas mora sprožiti dojemanje tistih naravnih sil, ki spodbujajo kulturni razvoj vseh ljudstev. Poleg tega bo pomagalo vzgojiti generacijo, ki si bo ustvarila svoje mnenje tako o sedanjosti kot o preteklosti. Ustvaril se bo štab uglednih arheologov, etnografov, zgodovinarjev in drugih strokovnjakov, ki bo sposoben upoštevati pomen raznih pokrajin, krajev in poimenovanj ter ponuditi razsodnemu opazovalcu obilico študijskega materiala. Ampak treba je začeti! (2)

Bralec bo že iz te knjige spoznal, kakšni jezikovni in kulturni zakladi se še skrivajo neizrabljeni med ljudstvom. Jaz sem svoje raziskave zasnoval na slovenskem jeziku. Številni znaki namreč kažejo, da je treba Slovence obravnavati kot najbolj ohranjeni ostanek evropske predzgodovine. Pri tem sem v prvi vrsti namenil pozornost izvoru in zatem pomenu topografskih imen. Nadalje sem pretehtal, kaj je v naši najstarejši zgodovini naravno, kaj je resnično in kaj pesniška domišljija. Zato menim, da bo pošten raziskovalec ob podobnih predpostavkah tudi pri spreminjanju se jezikovni podlagi mogel vsaj v glavnem potrditi pravilnost mojih sklepov.

Zaradi večje prepričljivosti pa je bilo najbolj potrebno razrešiti tiste jezikovne, kulturne in zgodovinske uganke, ki preprečujejo, da bi zavrgli okamenjele dogme. Razmišljanja sposobni del človeštva mora ustvariti duhovno ozračje, ki bi pometlo zastarela izhodišča. Pred očmi moramo imeti predvsem naslednje predpostavke:

a) Nekoč je obstajal enoten evropski prajezik, katerega elementi so še zaznavni, današnjim slovanskim idiomom pa oblikovno in pomensko bližji kot romanskim in germanskim.

b) Najstarejši pisni spomeniki Evrope, *rune* (dandanes tej pisavi pravimo *venetska* – op. prev.) so slovanskega izvora v sodobnem jezikovnem pomenu; njihova vsebina, kolikor jo je bilo že razbrane, pa je razumljiva predvsem Slovanom.

c) Pretežni del starejših topičnih imen – če se jih pozneje ni dotaknila etimološka metamorfoza – je razumljiv samo s pomočjo slovanskih jezikov; glavni povod za nastanek topičnih imen pa je še vedno določanje meja, ker človek živi s sovrstniki zmeraj kot sosed ob sosedu.

d) Slovani ne morejo biti v Evropi kot priseljenci, kajti preseljevanja ljudstev nikoli ni bilo; ako je kateri narod v Evropi avtohton, so to v prvi vrsti Slovani.

e) Nomadov, kakor jih nekateri pojmujejo, v Evropi ni bilo, pač pa so znane vsakoletne selitve čred zaradi paše (op. prev.: ital. *trasumanze*).

f) Najstarejša družbena ureditev je bila patriarhalno-alodialna; vojaška obveznost je bila že v davni splošna; izvirala je neposredno iz želje po osebni varnosti in nemotenem gospodarjenju. To je utrdilo splošno varnost s kar se da tehnično popolno in okrepljeno obrambo meja. V tistih časih so se začeli pojavljati tudi zarodki plemstva in meščanstva.

g) V prvotnih verstvih je bil človek pred bogovi; v družbeno razčlenjeni skupnosti so bile priznane posebne pravice najstarejšemu, ki je bil tudi varuh skupnosti; vsa nadaljnja transcendenčna povišanja temeljijo na postopno razvijajočem se vojaško-družbenem stanu; zadevni nomenklaturi pripada tudi množica hišnih imen in raznih nazivov.

h) Do razdelitve skupnih zemljišč je moralo priti, vsaj v srednji Evropi, že pred nastopom Rimljanov.

i) Med jezikom in raso ni nikakršne medsebojne odvisnosti; na jeziku ali rasi sloneča rasna teorija je nesmisel.

j) Razni kulturni spomeniki, ki jih imajo za ponaredke, kot so npr. »barbarski« novci, mnogi runski napisi, Kraljedvorski rokopis itn., niso ponarejeni, ker so jih za take razglasili samo zaradi domneve o slovanski kulturni manjvrednosti.

k) Na neko ustaljeno območje vezana kultura menja geografsko stalnost, kakor ji to narekuje zaporedje letnih časov.

Opombe

1 – Če bi jih le rahlo podregnili, ne bi bilo učinka. – Ko je profesor dr. Niederle leta 1907 (Česky časopis hist., str. 101) ocenil moja stališča, je zapisal, da zdaj noben »pametnjak« ne verjame več v priselitev Slovanov. Pa se kljub temu ni nič premaknilo in obstali smo pri molku. Pri miru so pustili učbenike zgodovine, da iz njih nemoteno črpajo zavestne laži. Ta primer kaže, da celo katedrska beseda še dolgo ne bo mogla uveljavljati resnice.

2 – Katere podatke bo treba najprej zbirati, je povedano v besedilu knjige. Posebno pozornost pa velja nameniti:

a) topičnim imenom v vseh glavnih inačicah od najstarejših oblik naprej. Pri tem ne navajamo samo naselja, gorovje, vodovje itn., marveč tudi nazive močvar, ledin, gmajn, njiv, travnikov, pašnikov, gozdnih parcel, jas, vinogradov, gorske predele, barja, studence itn.; v opombah navedemo tudi, če ime razumljivo odraža naravo objekta;

b) zgoščeni zgodovini naselja, cerkve, kapele, trga, ruševine, gradu in najstarejših stavb; naštevanju plemiških družin, ki v kraju bivajo umetniškim objektom in zanimivim nagrobnikom; starim napisom; znamenitim osebam, ki so se tam rodile ali delovale; kratkemu opisu vsakršne zgodovinske znamenitosti;

c) naravnim znamenitostim; nahajališčem naravnih dobrin (rude, marmor, glina, kamen, nafta itn.); rudnikom; lončarstvu in barvarstvu; znamenitim drevesom;

d) krajem, kjer so stari grobovi in gomile pa kjer so nekoč stali žrtveniki in vislice; predzgodovinskim nahajališčem napisov;

e) popisu vseh mest, ki so bila zajeta v obrambo;

f) porazdelitvi vaških ledin s priložitvijo katastrskih izrisov;

g) zabeleži nenavadnih izrazov za hiše in gospodarska poslopja ter za domače kmetijsko in obrtniško orodje; poimenovanju oblačil in delov narodne noše;

h) zapisovanju pripovedk in njihovih inačic, bajk, pravljic, legend in ljudskih zgodb; vraže v zvezi z rojstvi, porokami in smrtjo; opisu navad v zvezi z dnevi in letnimi časi; zabeležbam o nadzemeljskih pojavih, tavajoči nočni svetlobi, hišnih duhovih in čarovnicah; zgodbam o pravici do prve noči;

i) zapisovanju pregovorov, rekel, govornih figur, porogljivih izrazov ter besed neznanega pomena in izvora;

j) zabeleži še vedno poznanih in uporabljenih domačih zdravil, zdravilnih zelišč in drugih zdravilnih sredstev, kakor tudi boleznim in starim načinom zdravljenja.

k) Znanstveni krogi bodo lahko našli v takšnih zapisih dovolj gradiva za izdajo monografij in strokovnih del.

Vsega obžalovanja vredna je avstrijska zaostalost v znanstvenem vodenju narodopisja. Prav Avstrija, država plurinacionalnih razumnikov, bi morala biti vzor drugim državam pri iskanju odgovorov na vprašanja o izvoru svojih narodov. Nacionalni spori, ki jo zdaj razjedajo tako politično kot gospodarsko, izvirajo iz dejstva, da njeni narodi drug drugemu ostajajo tuji.

NASTANEK TOPIČNIH IMEN

Kot glavni dokaz za trditev, da so Slovani evropski staroselci in ne prišleki, rabijo krajevna imena na vseh konceh celine; vsem je skupen pomen, ki ga vsebujejo izključno le slovanski jeziki.

Še dandanes prevladujejo glede nastanka in pomena topičnih nazivov mnenja, ki mejijo na norost. Nič čudnega ni to. Vsemu je krivo dejstvo, da so strokovnjaki izgubili občutek za nestvarno in nemogoče. Marsikateri zgodovinski dogodek je v nasprotju z logiko. Ob presoji niso bila vselej upoštevana sredstva objektivne znanosti, temveč danost kapacitete, subjektivni fanatizem, še manj pa nekritičen pristop. Tako so čisto resno zapisali, da *Vindobona* pomeni »dobro obetajoč«. *Graz* (Gradec) naj bi izviral iz »Grazie«, češki *Znaim* (v češkem jeziku *Znojmo*) pa iz slovanskega glagola »znojiti se«. Romantična s skalovjem posuta krajina Rosstrappe v gorovju Harz baje vsebuje v svojem imenu pomen sledi, ki naj bi jih zapustil za seboj konj drvečega Odina. *Slaven* naj bi pomenilo isto kot »Sklaven« (sužnji) (1). Še in še bi mogli naštetih takih primerov. Z obžalovanjem moramo reči naslednje: *Čim večja je osebna veljava razlagalcev imen, tem hujše so njihove bedastoče*. Med njimi je mnogo vseučiliščnih profesorjev, ki take nesmiselne razlage širijo po svetu, ne da bi predložili dokaze. Pa tudi to je čisto logično, kajti tistemu, ki pri raziskavah izhaja venomer iz istih stališč, se prav rado pripeti kot onemu, ki je zašel v velikem gozdu: *živčen išče izhod in bega v krogu namesto da bi splezal na visoko drevo in se z njega orientiral*. (2)

Kdor želi razložiti pomen topografskega naziva (h katerim jaz prištevam tudi ljudske inačice), mora najprej ugotoviti njegovo najstarejšo obliko, ker je le-ta bila naravi najbližja in je bila še najmanj časa podvržena izkrivljanju. Če kdo s pomočjo lastnega besednega zaklada potegne besedo, ki naj bi bila dala poimenovanju pomen, potrebuje še ogled kraja na lastne oči. Tedaj bo mogel ugotoviti, ali se jezikovno uveljavljeni naziv sklada s sedanjim domačim, čeprav to gre vedno brez zapletov. Po eni strani je namreč kraj v teku časa utegnil izgubiti nekdanji pomen, po drugi pa so glasovne spremembe utegnile opraviti svoje. Zato je etimološko iskanje nekdanjega pomena zahtevno delo.

Kot primer lahko vzamemo nastanek imena *Zips*, ki je dobilo pri Madžarih že obliko *Szepes*. Dandanes ne pomeni ničesar onemu, ki ne ve, da je preko več razvojnih stopenj nastalo iz besede, ki so jo zapisovali kot »Zübtz, Zueptzer, Zuppez« in da jo po njenem pomenu vsakemu Slovniku razumljiva kot »župa« ali »župica«. – Tudi razvoj imena *Satz* postane jasen, če spoznamo slovansko imensko obliko »Žatec«, kajti »sad, sat« v slovanskih jezikih pomeni mejo (Grenze, granica). Torej smemo sklepati, da se je popačeno ime »Saaz, Satz« nekoč pravilno glasilo *Sadec, Satec*. Številne izpeljanke kot so npr. *Novi sad, Novosady, Neusatz* pomenijo kraj, kjer je potekala utrjena meja ali

pa so se v njem dogovorili glede meje. Zaradi nekakšne nove nasaditve, prevedene s sodobnim »Novi sad«, pa se vendar ne bo spremenilo ime že obstoječemu naselju!

Zaradi medsebojne odvisnosti med temeljno besedo in nazivom kraja pa je nadalje potrebno, da se raziskovalec spozna na vsa področja naravoslovja. Upoštevati pa mora tudi folklorne in druge kulturne ugotovitve ter zgodovinske podatke v zvezi z okoljem. Toda njegove oči morajo biti predvsem sposobne, da na prvi mah dojamejo izoblikovanost tal in njihovo primernost za obrambo. Vse našete dejavnike pa mora znati povezati v logično celoto. Dostikrat mora tudi brskati pod površjem tal, da bi poiskal kulturne ostaline, ki naj upravičijo ime kraja. Le s temi sredstvi, tj. s praktično etimologijo in avtopsijo, je moč zanesljivo pojasniti tudi težje razumljiva topografska imena.

Župa – Ta samostalni je zelo razširjen v številnih inačicah, toda dandanes se je njegov pomen v glavnem skrčil na občinsko ali cerkveno skupnost. Predstavnik prve je bil župan, ki je lahko načeloval tako majhnemu kraju kot celotni pokrajini. Iz tega etima so izpeljana imena npr. imena: *Zips, Županec* (skalnat osamelec z vasjo, na Slovaškem) in *Županjac* v Bosni klasični *Delminium*). Iz srednjega veka je znano večkrat ponovljeno ime *Civitas Ziup*.

Pojem *župan* (ali tudi *župnik*, ki pa dandanes označuje le cerkvenega predstojnika), se je razvil že v davnini. Ponekod na Spodnjem Štajerskem in na Gorenjskem ter na Beneškem se predstavnik pašne skupnosti še vedno imenuje župan; naziv je zadnji pristni ostanek pradačne družbene skupnosti. Tudi na območjih, kjer so pridobivali sol je beseda župan pomenila isto kot Salzrichter, slov. vodja solarske skupnosti.

Ker so mi poznane razmere v domovini, menim, da jih je vredno otepi pozabi. V občinah z lastnimi pašniki je skrbel za gospodarsko plat le-teh župan. Njegova funkcija je trajala samo eno leto in v istem časovnem obdobju je bilo treba spet z glasovanjem potrditi pravice vsem uživalcem pašne skupnosti. Število pastirjev, ki jih je vsako leto izbral župan, je bilo sorazmerno številu pašne govede. Da pa ne bi kateri lastnik poslal na pašo preveč živine, je sporazumno z vsemi, določil zakupnino za pašo, odkazal gnoj, določil raboto (za izkope odvodnih jarkov ali vzdrževanje pregraj) in poravnal državi zemljiški davek. Ob vseh svetih so se kot sosednja sestali vsi vaščani, ki so imeli pravico do uporabe skupnih pašnikov. Župan, ki je moral skrbeti tudi za gospodarsko stran pašne skupnosti, je prikazal obračun svojega gospodarjenja v minulem letu. Pastir je takoj prejel plačilo v žitu in delno v gotovini; plačilo je temeljilo na prirastku telet. Nato so obravnavali predloge, pritožbe in tekoče zadeve, nazadnje pa so izbrali novo vodstvo, ki je moralo takoj prevzeti posle za naslednje leto.

S preučevanjem besednih osnov za zeleno mizo se redkokdaj pride do zanesljivih rezultatov, vendar so potrebne mnoge dopolnitve. Raziskovalci pri tem največkrat pozabijo na pravilo, da se mora ime ujemati z zunanjim, tj. geografskim videzom kraja.

Vsako topografsko ime je zgoščen opis naravnih značilnosti ozemlja. V imeniku krajev zato iščemo samo uporabno in naravno osnovo imena. Razumljivo je da morajo biti objekti enakega videza in pomena označeni z enakim imenom in da so šele geografi

Etimologija krajevnih imen

Poglobljene jezikovne raziskave krajevnih imen nas vodijo k ugotovitvi, ki doslej ni bila upoštevana nikjer: *večino jih je moč obrazložiti s pomočjo slovanskih jezikov in ustrezno danostim narave*. Šele neslovanska poimenovanja kažejo na sekundarno poselitev starejših ledin. To velja predvsem za slovanske predele, ki so jih iz političnih razlogov zasedli Nemci, Francozi, Italijani, Romuni, Madžari in Turki. Med tistimi krajevnimi imeni in na istem območju so seveda možna tudi neslovanska, vendar jih ostane vselej bore malo, ko jih skrbneje preučimo. Kot primer navidezno neslovanskega imena lahko navedemo slikovito skalnato sotesko *Rosstrappe* v pogorju Harz, ki ni nesmiselna »konjska droplja«, marveč ozemlje, katerega površje je razdrapano. Potem: *kjerkoli naletimo na ime Slatina, vemo vnaprej, da tam izvira mineralna voda*. Kjer so *Toplice*, imajo izvire tople vode. Imen *Dobl, Tobel, Tobelrisse, Teplitz* in podobna je najti na tisoče, vsa pa izvirajo iz slovanskega pridevnika *topel*.

Toda krajevnih imen slovanskega izvora ne najdemo samo na nemških območjih Avstrije in v Nemčiji, marveč tudi v Švici, Italiji, Španiji, Franciji pa na Nizozemskem in Danskem. Za znanost, predvsem za prazgodovino, bi bilo treba določiti zunanje meje območij, na katerih ležijo kraji z imeni slovanskega izvora. To bi omogočilo odkriti nekdanje Slovani poseljena ozemlja, ki so bila gotovo bolj razprostranjena kot so današnja.

Mnogo je še nelogično pojasnenih oziroma nerazumljivih krajevnih in družinskih imen. To npr. velja za češke in moravske družine, ki so jih njihovi potomci zaradi modnih teženj začeli germanizirati v 13. stoletju; v večini njih je še moč odkriti prejšnje slovanske oblike. Pri slovenskih plemiških nazivih pa je že dolgo težko razbrati, ker so njihov pomen prevedli v tekočo nemščino. Tako je Turjaški postal *Auersperg* (-perg, -berg = breg) in *Ostrovhrar* = *Scharfenberg*. Gospodje s Prueschenka so nekoč živeli na Prežniku, ki ga dandanes verjetno prevajajo kot *Lauer, Lauerer* (slov. *Preža*). Razni priimki kot npr. *Schinkowitz, Lugaster, Osterwitz, Garrach, Jabornegg, Katzianer* idr. v slovenskih zgodovini niso poznani, vendar jim s pomočjo etimologije moremo določiti jezikovno pripadnost.

Pri vsem nam gre le za to, da bi, da bi dokazali obstoj slovanskih krajevnih imen, ki so bila znana in zabeležena že mnogo prej. Etimološko podkrepljena postanejo najstarejši dokaz za našo trditev, da so bili v teh krajih Slovani naseljeni že dosti pred svojo uradno domnevano priselitvijo. Samoumevno velja, da tudi imena, za katere nimamo pisnih dokazov, temeljijo na istem etnografskem in enakem topičnem pomenu, oziroma jim je moč poiskati naravni pomen izključno le v slovanskih jezikih ne glede na časovno oddaljenost nastanka. Ljudje, ki so ustvarili starejša poimenovanja, so

potemtakem govorili isti jezik kot oni, ki so mlajšim imenom vtisnili svojo lastno jezikovno podlago, kar pa pomeni, da so kasneje nastala imena stara prav toliko kot pradavna, le da za takšno trditev ni pisnih dokazov.

Trenutno še ni izvedljivo, da bi vsa krajevna imena nanizali po abecednem redu in izgovarjavi ustrezno, Nadvse zahtevno delo bi pomenilo temeljni kamen za nekakšen »Splošni etimološki imenik krajev« Zaradi velikanskega obsega takšnega dela bi bila najprimernejša razdelitev v večje število posameznih monografij, ki bi jih kasneje dopolnjevali. Obravnavano gradivo bi zato najbolj nazorno prikazali po naslednjih pojmovnih razdelkih:

- a) zavarovanje pašnih površin;
- b) ozemeljske razmejitve;
- c) obramba pri predzgodovinskih ljudstvih – krajevna imena obrambnega izvora;
- č) krajevna imena drugačnega izvora.

ZAVAROVANJE PAŠNIH POVRŠIN

Čudovit znanstveni rezultat nam je dala raziskava v zvezi z imeni, ki odražajo skrb za varovanje osebne svobode in ohranitev sredstev za preživljanje. Oblike varovanja izkazujejo najzgodnejše elemente naših ustavnih določil.

Zgodovina pravi, da so bili najstarejši prebivalci lovška, ribiška in pastirska ljudstva, ki kot nomadi niso bili stalno naseljena. Toda kdor bo zadevo preučil globlje, bo spoznal, da ni vse tako preprosto in da ugotovitev ne drži povsem. Ribič se je lahko ustalil na bregu morja, ki mu je nudilo obilen ulov; človek ni kot žival, ki stalno teka za plenom. Še v našem času so primitivna ljudstva, ki se preživljajo z ulovom in prodajo rib, pri tem pa morajo računati še na konkurenco. Ko odkrijejo bogatejše lovišče, se ne odselijo tja, marveč ostanejo v starem selišču. Isto velja za lov. V nova lovišča z več divjačine hodijo samo loviti, a družino puščajo v stalnem naselju. To jim narekuje zakon o samoohranitvi. Nomadski lovec se nenehno giblje, pri tem pa lahko naleti na lovce iz tujih družin in se z njimi spopade. Končno pa je človek moral skrbeti za hrano tudi v času, ko je bilo malo možnosti za ulov (v času neviht na morju, povodni ali snežnih viharjev v gozdovih). Mar naj bi takrat zapustil domačijo? Prepričani smo lahko, da tudi predzgodovinski človek ni mogel biti tako neroden. Zato arheologi odkrivajo kosti različnih živali na enem mestu: *lovci so prinašali plen na eno in isto mesto, v svoja bivališča*.

Zmotne so tudi navedbe zgodovinarjev o pastirskih ljudstvih, ki naj bi po njihovem bila nomadska. Justinus je npr. zapisal: »Skiti so dopuščali, da se jim je živina pomikala brez nadzora iz kraja v kraj in se niso bali, da bi je zmanjkalo, saj je za tatove veljala stroga kazen.« Ko bi hodili lastniki za živino, bi bila ta še bolje zavarovana. Samoumevno je torej, da so se črede pasle na omejenem zemljišču, sicer bi živali lahko odšle po svoji poti. Še dandanes poznamo skupno pašo. Lastniki svoje živali označijo vsako posebej in z dogovorjeno barvo. Vendar se zadeva kaže tudi v drugi luči. Do neke mere so pastirska ljudstva lahko označena kot »nomadska«, vendar le glede na letne

Alodialna družbena ureditev je z neizmernim kulturnim napredkom visoko nadkriljevala fevdalno, v kateri je vsakršno stremljenje k boljšemu življenju ohromelo. Podložnik ni imel niti osebne svobode niti česarkoli svojega. Če je kaj podedoval, so mu gospodje odvzeli. Žalostni družbeni odnosi v srednjem veku se zato odražajo s kulturno stagnacijo. (2) V alodialni družbi je zemlja bila last države, vendar pa je imel posameznik izključno pravico do razpolaganja z njo proti plačilu raznih dajatev. Za varovanje zemlje in imetja je vsakdo obvezan izpolnjevati vojaško dolžnost. Ta prvobitna družbena ureditev se je izkazala kot najboljša, najbolj pravična, najbolj naravna in glede napredka najbolj zadovoljiva. Arheološke izkopanine nam zato nudijo prikaz visoke stopnje kulture, s katero se srednjeveška ne more enakovredno primerjati. Zato je skoraj v vsakem grobu ali ob žari z ostanki moških priloženo orožje. S tem ni rečeno, da je pokojnik spadal v kasto vojščakov, ker je bil vojak vsak moški že po družbenih zakonih.

Pri branju gornjih vrstic nam mora vzbujati pozornost tesna povezava med varnostnimi ukrepi in besediščem preprostih ljudi. Poudariti želim, da so v sedanjem obrambnem izrazoslovju še vedno živi izrazi prastare družbe pastirjev. Kljub navideznim razlikam nam ni težko ugotavljati, da se prastari izrazi oživljajo v istovetnosti besed in imen, ki odražajo nekdanje iz narave prevzete obrambne ukrepe. V njih je moč, ki spodbuja k reševanju pozabljenih starožitnosti in k bogatenju sedanjega jezika. Kulturni napredek je zahteval večje izrazne možnosti in v razmerju s temi zahtevami se je bogatilo besedišče. Preučevanje nastanka izrazov in njihov razvoj je najbolj zanesljiv ponazoritelj naše kulture v davni preteklosti. (3)

Obrambni ukrepi so razdeljeni v dve dejavnosti: *pasivno, tj. opazovalno in signalizacijsko službo ter aktivno ali neposredno obrambo*. Razločne meje med njima ni. Če gledamo pragmatično, se obrambna organizacija vse do danes ni dosti spremenila. Sicer pa je verjetno, da so se obrambni ukrepi spreminjali le po malo iz sprotne nujnosti in izkušenj. Ponekod jih je bilo potrebno okrepiti, drugod omiliti, kar se tudi razbere iz terminov, toda vselej se je ohranila pravilna postavljena osnova.

Med bistvene rekvizite trajne naselitve spadata življenjska varnost in nemoten potek gospodarskega delovanja. Najpomembnejšo vlogo pri zavarovanju človeške družbe je vedno imela splošna vojaška obveznost: stalna pripravljenost je preprečevala iznenadenja. K takšnim ukrepom je spadalo vzdrževanje opozorilnih javk, čuvajnic in utrjenih obrambnih postojank. Opozorilne javke so uporabljale tako zvočna opozorila na bližajočo se nevarnost (z možnarji v novem obdobju) kot vidna s pomočja dima ali ognja (grmade). Čuvajnice na primernih mestih so imele nalogo obveščati prebivalstvo in zadrževati sovražnika, dokler niso prispele okrepitve. Posebej pa je bilo določeno mesto, na katerem naj bi se zbrali za spopad z napadalcem.

Neumnost je pripisovati gradnjo starih utrd in obzidij po Evropi izključno Rimljanom in Germanom. To nam pravijo že sami rimljanski pisci pri opisovanju bojev v Retiji. Utrdbe so torej bile že takrat in zgradili so jih lahko le domačini. Tudi Horacij potrjuje to v eni izmed svojih od (Knjiga IV, 14), rekoč: »*Milite nam tuo Drusus Genaunos, implacidum genus, Breunosque veloces et arces Alpibus impositas tremendis*

dejecit ...« (Saj s tvojo vojsko — vzvišeni vladar moj — nepomirljivo ljudstvo Genavnov in okretne Breune na strašnih gorskih vrhovih Druz je potolkel.)

V knjigi *Das alte Rätien* dr. Planta pravi: »*Gotovo je pod tem treba razumeti samo pribežališča, ki so obstajala tudi pri italških in keltskih ljudstvih. To so bile ponavadi obširne površine, ki so bila obdane z nasipom iz zemlje, kamena in podrtih dreves ter globokim jarkom. Vanje se je zatekalo okoliško prebivalstvo med bojnimi in plenilskimi vpadi. V varstvu take utrdbe so se radi naselili za stalno in prav gotovo so se mesta razvila iz njih. Retijska in vindelicijska »mesta« (nem. Stadt — op. prev.) so lahko billi samo manjši kraji z gradom. (4) Namesto na vzpetinah so ti gradovi lahko bili sezidani v nedostopnih krajih, v gorati Retiji gotovo le na vrhovih. Tako o imenih kot o legi teh mest in gradov v Retiji in Vindelicii nam zgodovinopisci poročajo le malo. Največ jih je bilo na mejah, kjer je bila nevarnost sovražnikovih napadov največja. Na pomembnih prometnih točkah pa se je prebivalstvo moglo naglo zbrati in postaviti prepreke. O Helvetiji nam je znano, da so bila utrjena keltska naselja zgrajena ob reki Reni pa še v notranjosti, posebno ob vhodih v doline.*«

Potem nadaljuje: »*Skoraj vsa imena, ki jih omenja Ptolomej, so gotovo keltskega izvora. Že tuje zvoneči glasovi so opozarjali, da njihov izvor ni rimljanski. Ohranilo se je znatno število zlogov iz tistih imen, napr.: mag, dun, dur, car, brig. Priznani so kot debela keltskih besed. Vendar na nekatera od teh imen naletimo tudi v drugih keltskih deželah, npr. Medullum na Štajerskem, Brigantium (Bregenz), Ebrodunum (v Galiji), v Helvetiji in drugod.*« (2)

K tej povsem razumljivi ugotovitvi bi pripomnili le to, da so v njej omenjeni etimi krajevnih imen dejansko »keltski«, vendar v pomenu, ki ga opredeljujemo kot slovanskega.

Kako skrbno in taktično pravilno so bili zasnovani obrambni ukrepi, je še vedno razvidno iz nedvoumno ohranjenih imen z ozirom na lego in vlogo krajev ter na sposobnost izkoriščanja njihove naravne lege.

Vigo, Vigil, Wiegen, Wigstein, Wigstadt, Vikno, Wików, Wikle, Vykleky, Wiklefskirche, Viškov, Višarje očitno pomenijo tehnično ojačena in varovana pribežališča na mejnih območjih. Iz njih je čuvaj zaupane mu varovance s klicanjem opozarjal na nevarnost; zaradi tega najdemo kot besedno deblo slovanski *vik* (*klic*, lat. *vox*). Rusi poznajo *viklik*. Latinski *vicus* je istega izvora kot zah. slov. *vas*, lat. *vigilia* = (obhodna) straža, lat. *vicinus* = sosed, lat. *vicis* = kraj na meji, lat. *Jupiter Vicelinus* = Jupiter Čuječi itd.

Najstarejše in najbolj priročno sredstvo za opozarjanje na nevarnost je bil človekov glas. Temu ustrezno se je v slovanskih jezikih ohranila beseda *vik*. Latinci so pri višji kulturni stopnji še nekoliko razširili njen pomen. Naravna ljudstva se še dandanes poslužujejo tega nadvse preprostega sredstva obveščanja, ki nikdar ne zataji. Z glasom opozarjajo sosede in jim dajejo napotke, ki so niso razumljivi niti za vse njegove rojake. Sovražno nastrojeni prebivalci Bosne in Hercegovine so v letih 1878–1882 znali tako zмести enote avstroogrske vojske, da so dostikrat zašle in zakasnile operacijo.

Grmada — V današnjem jeziku Slovencev pomeni kup gorečega materiala, ki ga zažgejo na večer svetega Janeza ali za druge priložnosti. Že pred nastopom krščanstva

pošte, železnice in raznih ustanov? Njihovim uradnikom bi olajšali delo. Nikomur ne koristi pisanje: *Gorica, Gorizia, Goritze* in *Görz*. Pravilno je le prastaro ime *gorica*, vsa druga pa so tujčevi spački, ki jih vrinjajo v vsakdanjo govorico. (16)

Čartak, Čardak, Čerdak, Čardaci pomeni *stražarnico na meji*, ob gorski poti ali prevalu, kjer naj bi sovražnika zadržali, vsaj dokler ne bi prispela pomoč. Kot zavetišče je rabila brunarica na štirih stebrih s prostorom za 15 do 20 mož posadke. Kjer je bilo mogoče, so jo zgradili na takšnem mestu, da je mogel sovražnik iti mimo samo tik stene. Ko je bilo potrebno, so potegnili gor dostopno lestev. Da pa ne bi sovražnik prežagal stebrov, so bile v tleh strelne odprtine. Razumljivo je, da so branilci vrata zapahnili. Takšnih *čartakov* je bilo še v novejšem času nekaj na avstrijski vojaški meji. Nekateri hribi v severni Bosni in na Hrvaškem imajo gornja imena; tam so nekoč stale stražarske brunarice.

Etimologija tega imena bi utegnila sprožiti ugovarjanje, češ da je turškega izvora, vendar to ne drži. *Čardak* v Rusiji pomeni *podstrešno sobo, podstrešje, sobo v strešnem pomolu*. Ruska *čerta* = *mejna črta*, odtod deblo za *obmejno* (=črtno) *stražarnico*. Prebivalec z druge strani meje je veljal za sovražnika. Zato je ta beseda Čehu pomenila (dandanes nič več fizičnega) duhovnega sovražnika, slov. zlodeja, hudiča. Nobena od naštetih besed pa ni Turška.

Čartak niti ni nastal v zvezi z obrambo proti Turkom, marveč že v pradavnini. Poznali so ga že stari Dačani: na Trajanovem stebru v Rimu (114 po Kr.) je lepo prikazana takšna brunarica.

Etimološko posebnost pomeni naše krajevno ime *Podčetrtek* (nem. *Hörberg*). Sodeč po nemški obliki, smemo sklepati, da gre za ostalino imena *hora* = *gora*, na kateri so postavili *čertak*, kasneje pa je na podnožju zraslo naselje, *vas pod čertakom* > *Podčetrtek*. Toda sčasoma je etimologija imena zašla v pozabo in pomensko se je zamešala z dnevom v tednu. Ni si težko razložiti nastanka sosednje vasi *Podsreda* (nem. *Montpreis*). (Op. prev.: Gola neumnost je razlaga s sojenji na dan srede ali četrтка; če bi bilo tako, bi fevdalni gospodje ime uporabljali po širni Evropi.)

Poveljnik takšnega *čertaka* se je povsem smiselno že v davnini lahko imenoval *čart, čert*, ki je veljal tudi kot častni naziv za vodjo utrjene postojanke. To razberemo s kamna iz rimljanskih časov, ki so ga našli pri Vidmu (Krško), točneje med ruševinami nekdanjega mesta *Neviodunum* ob ustju Krke, kraju s sedanjim imenom *Dunej* (op. prev.: uradno *Drnovo*). Napis se glasi: *Invicto Deo Charto Neviod. Summ* (Nepremaganemu bogu Čartu, najvišjemu od Nev.).

Verjetno je, da tudi nemška beseda *Scharwache* = *stražarska četa* izvira iz imena *čart*. (Op. prev.: Morda tudi ime *Črtomir* – vsaj prvi del – izvira iz *čert*, in ne pomeni sovražnika, temveč *varuha miru ali sveta*.)

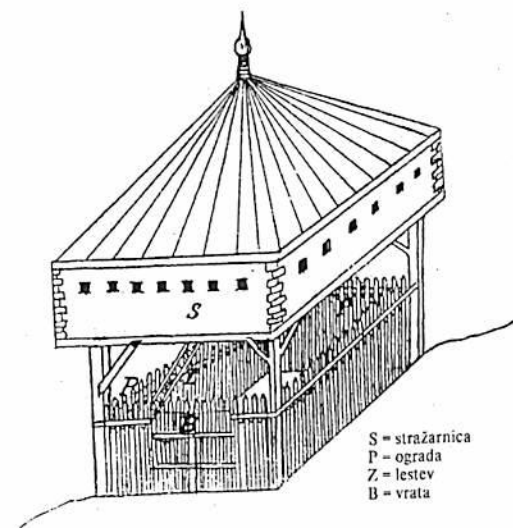
Znana so tudi imena *čertov kamen, čertova skala* s pomenom *mejni kamen, mejna peč*. *Čertova brazda* kot *mejni nasip, mejna brazda* ni ustrezna nemškemu prevodu *Teufelsfurche*, ker nima zveze s hudičem. (Op. prev.: Tako tudi razna krajevna in ledinska imena na Slovenskem, npr. *Hudičevce, Vražji dol, Huda Južina* pomenijo kraje z nekoč zavarovanim prehodom; spet pa je vmes nemško prevajanje prastare besede *čert*, ki ni bil hudič.)

Tur, Tuř, Turje, Turan, Türingen, Tauris, Tavriski, Tour, am Thury (pri Dunaju), *Dornava* temeljijo na besedah *tur, dur, tor, dor*. Pomenijo *točke, ki so bile zavarovane s stolpi, ograjo, krožno postavljenim zidom*. To besedno deblo je uporabljeno v večini jezikov. Tudi v semitskih jezikih ga najdemo: *tur* = *hrib, pogorje, za obrambo primerna vzpetina*. Slovenci še uporabljamo *torišče* in *duri*, pozabili pa smo na več prastarih besed.

Ime Turki pri Slovencih ni pomenilo azijskih Osmanov tako ko dandanes, saj so ti prišli v Evropo šele v srednjem veku. Klasični zgodovinar Mela piše (I, 116), da Turki prebivajo v gozdovih ob Tisi skupaj z Budini. To je veljalo za obdobje pred Kristusom.

Pri rimljanskih zgodovinopiscih naletimo še na *Taurine* (Piemont) in deželo *Turia* (v Španiji). Plinij tudi pravi: *Carni, quondam Taurisci, tunc Norici* (Karni, enkrat kot Tavriski, drugič kot Noričani). To dokazuje, da so takrat zelo malo vedeli o zemljepisni legi dežel z bivališči tedanjih ljudstev ali pa o njihovih pravih imenih. Švicarsko mesto Zürich se je v davnih časih imenovalo *Turiacum* (v bližini je tudi Turgau). Začetni soglasnik *t* je v severnejših deželah večkrat prešel v *c*.

Čartak na Štajerskem iz leta 1650.

Tudi samoglasnik *u* je lahko spremenil izgovarjavo: *navadni* = *mehki i* ali *pa trdi i = y*. Tako poznamo deželo *Tirolsko*, tamkajšnjo graščino *Tyrol*, kraj *Tyrol* na Češkem, pokrajino *Tyrol* na Štajerskem, *Tyrra, Tyrn* (Šlezija), *Tyrawa* v Galiciji, *Tyrnau*.

Tur pri Slovanih pomeni divjo in močno žival (nem. *Auerochs*). Grofi Turjaški so ga prevzeli kot rodbinsko ime v nemškem prevodu (*Auersberg*). To pomeni, da bedasti ponemčevalec imen takrat ni več poznal drugega pomena (op. prev.: in ni vedel, da grad leži na vrhu Turja, sredi samih *turov* = *tabrov, tavrov*; prim. geslo *Turjak* v knjigi *Komu (ni)smo tuji*.)

Podobno je z imeni: *Tor, Im Tor, Törfeld, Torka, Torovo, Thorn, Torstätten* in še nekatera, ki jim je podlaga *tor*. Tako se pri balkanskih Slovanih imenuje s *prenosljivo*

Meklenburškem prisodili Othinu, ki se ga je sčasoma oprijelo in nadomestilo prejšnje.« To mnenje je čisto razumljivo in tudi stvarno ustreza etimološkemu razvoju. Po nemško pišejo v 18. stoletju to ime večkrat kot *Waidu* ali pa *Waidawut*; poznali so pravilno etimologijo, saj je Hartknoch (nekako 1750) k temu dodal: *dieser Götze war ein Gott des Krieges, welcher durch seine kluge Führung den Sieg verschafft* (to božanstvo je bilo bog vojne, ki je s svojim modrim vodstvom dosegel zmago). (Op. prev.: Madžari so prevzeli slovensko besedo vojvod kot vajda).

Nem, Nim — Za obe besedi je značilno, da temeljita na smislu obrambnega položaja. Deblo *nem* je bolj »keltsko« in dokazljivo pomeni ograjen prostor. »Kelti« so vrhu tega imenovali *nemet* zgradbe, ki so bile obdane s hrastovim koljem, kar so Latinci imenovali *nemus*. Številna krajevna imena opredeljujejo s tem samo naselja, v katerih je bila tudi obrambna točka. *Nemi* blizu Rima se je imenovala trdnjava na skalnem rtu. *Nemausus* se je imenovalo utrjeno glavno mesto keltskega ljudstva Volcae; zdaj mu rečemo *Nimes*. *Nimburg* obdajajo visoki okopi s trnjavskimi stolpi. *Nimwegen* se je imenovala stara trdnjava Batavijcev. *Nemours* (lat. *Nemus*) je stara graščina v Franciji. Večina madžarskih naselij z imenom *Nemet* (ali s tem imenom v vlogi prilastka) ima še dandanes trdnjave. Sicer pa je vrsta takšnih imen zelo pogosta: *Nemiž*, *Nemanice*, *Nemčice*, *Nemetitz*, *Nemschen*, *Nemojan*, *Nemška vas*, *Niemcy*, *Niemtschau*, *Niemia*, *Niemen*. — Z etnografskega vidika je vredno omeniti galski rod *Nemeti*. Tako Slovani kot Madžari uporabljajo za Germane ime *Nemci*, *Nemet*. *Nem*, *nemec*, *nemčik* in podobno je Slovan nekoč razumel kot *sovražnik*, *nasprotnik*, ne glede na narodno pripadnost ali govorico. V Kraljevodvorskem rokopisu lahko beremo: *Vezdy nam súsiedé niemci* (sosedji so nam vedno sovražniki). To pa neposredno ne prizadeva *Nemce*, saj so tako Čehi kot Moravani imeli na severu in jugu slovanske sosede. (30) Tudi Rus je nekdanje ime *Niemec* očitno razumel kot sovražnik, tujec, ne-Rus. Prav tako je verjetno, da je latinski *nemo* = *nihče* pomenil *nihče iz našega rodu* ali *naše govorice, človek, ki nam ni prijatelj*.

Hausberg — To ime je pomenilo v predzgodovini prostor, ki je bil namenjen čaščenju pogankega boga. Za ta namen so imeli hišo ali graščino, kar je moč sklepati na podlagi izkopanin, kot so ostanki posodja in raznih bogoslužnih predmetov. Na splošno so bili takšni »hausbergi« predvsem zborna mesta za čas preplaha in potem za odpor v korist posameznih naselij. V ta namen so ustrezno uredili vzpetine ter jih opremili z nasipom in jarkom. Beseda *Haus* pa ima tukaj malo skupnega s stanovanjsko stavbo; deblo ji je *kavs*, ki Slovincem še dandanes pomeni *tepež*, *boj*. Poveljnik takšnega srenjskega pribežališča se je torej lahko imenoval *Kavc*, *Kautz*, *Kavčič*. Za nekdanjimi pribežališči takšne vrste je marsikje ostalo ime *Galgenberg* = *Gavgarski hrib*. Najdemo jih celo v manj pomembnih naseljih, kjer niso mogli imeti višje, tj. krvave sodne pravice, da bi obsojence obešali na vislicah (gavgah), pač pa lahko ugotovimo, da ležijo ob točkah, ki so prikladne za obrambo. Nemška beseda *Galgen* je očitno spačena oblika slovenske *kavke*, *kauke*, kakršno Slovenci še uporabljajo pravilno za *vislice*. Sicer je možno, da so zborna mesta priložnostno uporabljali kot morišče. Takšnega izvora so imena številnih krajev, kot so npr.: *Haus*, *Hausbach*, *Hausleiten*, *Hautzeberg*,

Hautzendorf, *Hausmoos*, *Kautzen*, *Kauth*, *Kauka* in drugi. (Op. prev.: pri tem moramo razlikovati imena z deblom *kal*, *prostor na razklanem*). Semkaj spada ime pogorja *Kavkaz*. Isto velja za ljudstvo *Cauci*, ki ga omenja Tacit, skupaj z okoljem, v katerega *kavke* so se zatekali pred sovražniki.

Ob množici takih imen se nam ponuja misel, da se imena vseh teh zaklonišč in obrambnih mest, torej gradov, trgov, stolpov, okopov in nasipov ter še poveljnikov, v patriarhalnem pomenu plemstva, kažejo kot etimološko slovanska, kakršna jih razumevamo dandanes, toda vsa skupaj so nastala v času predno so se pojavili rimljanski in germanski vplivi. Izrazoslovje obrambnih naprav ne odraža nikakršnih tujih motenj, nasprotno, tuji jeziki so jih prevzeli iz govorice staroselcev in nič jih niso predrugačili, ker besednega pomena niso več razumeli.

Marsikomu se zdi vse skupaj čudno, morda kar nenaravno, da je povsod na razpolago množica besed, ki označuje raznotere naravne elemente obrambe na razpolago že v naravi sami: *tolikšne razlike kljub majhni medsebojni oddaljenosti*. Toda to je dokaz, da je nekoč že vsaka vas skrbela za lastno varnost in da je preprečevala vsakršno presenečenje. Še v srednjem veku je bilo sejmišče v vsakem mestu utrjeno, kar nam jasno kažejo krajevne kronike. Šele izoblikovanje držav na večjih ozemljih in uvedba stalne vojske sta povzročila, da so postali varnostni ukrepi v notranjost odvečni, toda ob zunanjem robu dežele so gradili še močnejše obrambne postojanke. Vsekakor smemo domnevati, da je v predzgodovinski dobi obstajala stalna in skupna varnostna služba. Enako smemo klepati, da so bile vse pomembnejše točke pripravljene za sporočanje s pomočjo vojaških izrazov. Določeno je bilo, katera družina in vas sta jih morali zasesti zaradi opazovanja ali obrambe. Zasedba postojank je prišla na vrsto šele po sprejemu znaka za nevarnost. Zaradi izdajstva ali zvijače pa so postojanke kljub temu lahko padle v roke sovražniku. Obrambno službo so pač opravljali eni vestno, drugi pa nemarno.

Kdor se kaj spozna na vojaške zadeve, bo razumel, da tudi dandanes stvari niso bistveno nič drugačne. Ko je kakšno ozemlje zasedeno z vojsko, je okolica prepuščena predstražam, odprtim postojankam in mirujočim patruljam, ki lahko pravočasno sporočijo premike sovražnika, da je moč ukrepati pravočasno. In prav to se kaže v imenih krajev; sodobni branilec nima kaj dosti spreminjati. Tudi v našem času ima posadka stalne stražne postojanke enake naloge kot bi jih imela v predzgodovinskem obdobju, torej da opazuje in straži okolico ter brani postojanko, dokler ne pride pomoč. To velja enako za odprto postojanko kot za utrdbo. Zato je nenehno na straži vsaj en mož.

Tako nam postane razumljivo marsikatero ime izmed navedenih v Cezarjevih in Tacitovih zapisih. Zdaj vemo, kaj etimološko pomenijo *Brannovici* (*branilci vasi* – op. prev.), *Morini*, *Limnones*, *Nemeti*, *Varini*, *Fenni*, *Veneti*, *Triboci*, *Treviri*, *Bellovacii* in drugi. Oba pisca prikazujeta dokaj nazorno, kako je bila tehnično izpopolnjena deželna obramba pri naštetih ljudstvih.

Vrh tega zadevna preučevanja potrjujejo, da tista topografska etimologija, ki temelji na vsestranski obdelavi, tudi v našem času nudi v vojaškem (in delno turističnem)

ne bi bila runska, marveč latinska ali grška. Logično je torej, da so na tistem ozemlju živeli slovanski rodovi že davno pred nastopom Rimljanov, da je bila njihova kultura samonikla in izredno visoka. Kovinski predmeti z izredno fino vgraviranimi prizori niso bili namenjeni tujim mogotcem, temveč ljudstvu, ki je razumelo jezik napisov. (Op. prev.: Ko so te umetnine nastale, je bilo Rimljanov še zelo malo in tako so imenovali samo prebivalce nastajajočega mesta. Latinske kulture pa nikoli ni bilo, saj so bili Latinci okoli leta 1000 pred našim štetjem samo pastirsko ljudstvo kvečjemu 10.000 pripadnikov, katerih ime je v njihovem jeziku pomenilo *skrivači, pritajenci*, saj vsebuje isto deblo kot deležnik *latens = latenten*. Sicer pa ni njihova niti znamenita volkulja. Rimljani se nikoli niso preveč ponašali z imenom Latini, marveč so za svojo državo sprejeli ime, ki ni bilo njihovo. Tudi latinska pisava ni latinska, ker se je razvila iz mnogo mnogo starejše runske = venetske; ki so jo prebirali v enaki smeri, tj. z desne na levo.).

Sl.10 – Etruščanska kameja, ki kaže berača s culo in popotno palico. Beremo z leve na desno: CIGAN. Današnji Cigani sebe niso nikoli označevali s tem imenom, marveč z Romi. Najbrž pa so nomadska ljudstva tako označevali že naši predniki Veneti in ime se je v 14. stoletju oprijelo tudi Romov.

V.

Domnevno »etruščanska« kameja *slika 10*, poldrag ovalno obdelan kamen (slov. kamen!) z visokim reliefom berača s culico in palico, je opremljena z napisom, ki ga smemo brati kot *sihan, cikan, cihan*. Slovani imajo še besedo *čigati, čihati* s pomenom *čakati, prežati*. Ko je prišlo k nam ljudstvo Romov (v 14. stoletju), so njegovim pripadnikom vzdeli ime Cigani. (Op. prev.: to je zelo verjetno, saj so prihajali čez naše ozemlje). Napis tukaj že poteka z leve na desno.

GERMANSKI NAPISI V RUNAH

Na neki zaponki, ki so jo izkopali pri Freilaubersheimu je na notranji strani runski napis: BOZO VRAET RUNA, kar pomeni: BOZO VRIL RUNE. Renesančni slikar bi se tudi podpisal: *Johannes pinxit*. Germanisti so začuda prišli do prevoda z enakim pomenom, ampak s to razliko, da ustreza le nemškemu jeziku, o čemer pa smemo močno podvomiti. Beseda *vraet* je namreč aorist slovanskega glagola *vriti* (v + riti, rijem), ki se glasovno in pomensko ujema s staronemškim glagolom *ritan*. Predlog v pa je izključno slovanski in ga ni moč potrditi z enakim germanskim. Beseda *bozo* lahko izvira tako iz *bog* kot iz *voz, voziti* (možnost betatizma: *b > v*; op. prev.) je verjetno istega pomena kot svečenik, ki je zaponko graviral in posvetil, kakršna je bila navada. Duhovniki na vasi so bili do pred nekaj stoletji edini »pismeno učeni«. Ko bi gornji napis *bozo vraet runa* resnično bil nemški, potem bi smeli reči, da je iz časa, ko sta

nemščina in slovansčina bili še istovetni. Na žalost pa ni tako: *napis* z nemščino nima kaj opraviti, ker je tudi po oblikah slovanski. In zdaj, kje je logika? Kako naj bi bilo mogoče, da so v 5. stoletju došli Slovani že tako pravilno govorili, kot piše na zaponki, ko vendar nemško niso znali? Če pa napis spada v čas po prihodu Slovanov, je toliko bolj slovanski kolikor manj se je v tistem času nemščina prekrivala s slovansčino. Če pa bi Slovani prevzeli nemščino tistega časa, dandanes slovanskih jezikov ne bi bilo. Zadeve vendar ni moč še naprej prikrivati.

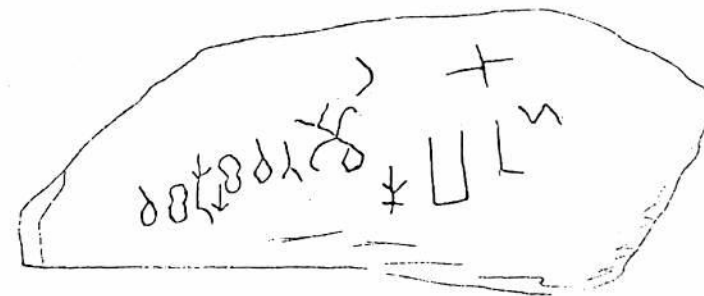
Zdaj pa povzemimo še podoben sklep v drugačni obliki, ali z enakim pomenom, ki zadeva »germanski« napis na kamnu iz Varnuma: *runoh varitu* = slov. *je rune vsekal*. Na nekem nagrobniku spet najdemo: *vorah to runote* = slov. *varuh* (svečenik!) *je to vrezal*, na nasprotni strani pa še *voduride* = *mojster vsekovalec*. Nadalje, na kamnu iz Maeshova beremo podobne besede: *pisar* kot v slovenščini (na glinenem asirskem valjčku piše: *pisanu = pisano*), zraven pa še *runar* = *ki je rune vklesal*. Pri današnjem znanju bi bilo težko dokazovati, da so te besede otroci velikega nemštva!

RUNSKI NAPISI V SLOVANŠČINI

Navedel bom nekaj primerov. (V našem času rečemo *venetski* napisi – op. prev.)

I.

Na Smrčniku, najvišjem vrhu Kremniškega pogorja na Slovaškem je Pavel Križko leta 1861. našel 1,5 m dolg kamen z znaki, ki jih prikazuje risba 11. Do njega je prišel na podlagi pripovedke, ki so jo poznali domačini. Meni se je posrečilo razbrati sporočilo takole: RUBI CHURY KRYJE MUGILA = ROBE GORE KRIJE MOGILA = MEJO GORE KRIJE GROB. Skozi tisto točko poteka meja grofije, seče pa jo cesta iz

Sl. 11 – Kamen, ki ga je našel P. Križko na slovaški gori Smrčnik, meri 1,5 metra. Napis Žunkovič bere takole: RUBI HURI KRIJE MUGILA = ROBE GORE KRIJE GOMILA = MEJO GORE KRIJE GROB.

Kremnice. Besede iz napisa so razumljive vsakemu Slovanu. Na skrajni desni strani kamna je vklesana črka S, ki ji še nihče ni razložil pomena; morda spada k besedi *mugila*, torej: *mugilas*. Zgoraj je križec; ni znano ali ima sakralen pomen ali opozarja na križanje poti z mejo. Moje mnenje je, da gre gotovo za mejnik in obenem za nagrobnik bojevnikom, ki so padli pri bližnji Divči skali.

KULTURNI NAROD BREZ LASTNE ZGODOVINE?

Martin Žunkovič je leta 1939 v Mariboru dal natisniti razpravo *Slovenska vojna zgodovina od Kristusovega rojstva do leta 1443*. V uvodu razglablja o tistem, česar uradna zgodovina in politika nočeta ničesar slišati. Vse, tistim Slovincem, ki se še zavedajo svoje bitnosti, svetujem, da preberejo odlomek iz te razprave.

Ko sem obiskoval l. 1888. gimnazijo v Mariboru, so nam takratni profesorji, med katerimi je bilo tudi nekaj Slovencev, pripovedovali, da so Slovenci edini narod, ki ne pozna nikake lastne zgodovine, kajti vsa njegova preteklost se je s časom pozgubila. Čudili smo se sicer tej ugotovitvi, da obstajajo posamezni narodi brez zgodovinskih spominov, čemur pa smo morali takrat verjeti, kajti nismo še poznali nikakih protidokazov; in ker so tudi slovenski profesorji isto zatrjevali, smo se končno res vživeli v to mišljenje. Nekdanja usmerjenost strogo nemških nazorov v Avstro-Ogrski je bila prav sistematično temu prilagojena, da smo morali v to začeti verjeti, zlasti ker se je še vedno našel kak posebno nacionalno usmerjen profesor, kateri nam je vtepal v glavo še ono posebno noto, da je vse, kar mislijo Slovenci, zgolj domišljija takratnega voditelja Slovencev Bleiweisa iz l. 1848, in s tem da so že odpadli tudi vsi dokazi v tem smislu. Ako pa hočemo resno o tem misliti brez vsakega šaljivega priveska onega mračnega opisa naše zgodovine, potem pridemo res na ono stališče, da nimajo Slovenci kljub svoji državni prosvetni upravi še danes nikake vzorne, da ne rečemo porabne šolske knjige za svojo zgodovino, i.s. ne za ljudske šole in tudi ne za srednje ali celo za akademske kroge, kajti to, kar v tem smislu poznamo, je le klavrna karikatura, kateri ne more nihče priznati resnosti. Naši »bratje« (narekovaj dodal urejevalec) Hrvati in Srbi so s tem popolnoma zadovoljni, ako zaostaja zgodovinska veda pri Slovencih na kraju neke zakrknjene omike, kajti ona zgodovina, ki se je končno pojavila v Jugoslaviji in katero sta spisala dr. Anton Melik in Janko Orožen, ter je stopila v uradno veljavo leta 1928, še vedno ni prinesla kake temeljite orientacije v javnost, ki bi lahko izpričala to našo vojno zgodovino, kakor je bila že znana l. 1836.

Leta 1928 je že avstrijski profesor August Jaksch v Celovcu sodeloval v tem smislu, ko je objavil prvi zvezek svoje zgodovine Koroške in tam opisal pradobo Slovencev kot Vendov iz leta 508. Toda pri tem je previdno poslal v ospredje Obre in kot pradobne prebivalce omenil kot Skite, dasi vsi Slovenci vedo, da so kot Skite označevali le one predhodnike, ki so kočovali in vobče bili brez stalnega selišča, katere so pa svoj čas vodili varuhi, kakor so imenovali njihove zaščitnike ali jerože. Ravno koroški letopisec Megiser pa je tisti, ki jih kot take v svoji zgodovini *Annales Carinthiae* zaporedno kar tridesetkrat časoslovno našteva. Tu najde oni, ki se je do sedaj z zgodovino Jugoslavije

samo površno ukvarjal, že tudi mesto, kjer je naveden slovenski vojvoda Vojnimir iz leta 795, kateri je Karla Velikega krepko podpiral v boju zoper Ogre, in ravno zaradi tega ne sme nihče več govoriti o kaki zgodovinski zanemarjenosti slovenske zgodovine, četudi zaenkrat javno še ne poznamo vseh tajnosti naše preteklosti. Sicer pa našteva H. Arnshelm (Leipzig 1701) v knjigi *Das historische Labyrinth der Zeit* še sedem virov stare koroške zgodovine, kateri pa Jaksch tudi ni pritegnil, kar bi se pri opisu kake dežele ne smelo prezreti.

Toda ravno glede naše zgodovine vemo, da so se »skitski« vpadi v naše kraje ponavljali v različnih dobah in sicer enkrat in mogoče že nekajkrat v starem veku. Kajti mi vemo iz drugih virov, da so vpadli v naše kraje ponovno l. 400 in l. 564, očitno zaradi preobljudenosti nekih krajev, in spet l. 763., ko se je neki slovenski rod naselil blizu Črnega morja tik ob reki Aterni. Razen tega vemo, da so Goti prišli iz Skitije že l. 357. na Balkan, o katerih je bilo dobro znano, da so vsi samo slovensko govorili.

Pri vsem tem je pa treba v prvi vrsti omeniti, da je bila zasluga Čeha Venceslava Jurija Dunderja, da je dal že l. 1836. na Dunaju v Slovanski knjigarnici J. Venedikta tiskati Kačičevo knjigo *Razgovori ugodni Naroda Slovincskega* v hrvaščini, h kateri pa je Kačič sam leta 1759. napisal *Uvod*. Toda Slovenci so na to knjigo popolnoma pozabili in niti niso zvedeli, da je že tam Kačič navedel vseh 50 slovenskih kraljev od Kristusovega rojstva dalje, kar kaže, kako površna lahko postane celokupna zgodovina naroda, ako je zablodil v neko zgodovinsko mužavo.

Ta dogodek je žalosten in nas le še bolj opominja na to, da je nega naše zgodovine v prihodnosti še vse bolj potrebna, sicer se v nadaljnjih 18. stoletjih zopet lahko zgodi, da se nam naša zgodovina zgubi, kar naj potrdi tudi naslednji dogodek.

V vojni dobi sem prišel iz Rusije na kratek odmor v Lvov in sem v tem času obiskal vse tamošnje antikvarje, pri katerih sem iskal stare slavistične knjige. Slučajno sem našel neko že izločeno knjigo Dunderjeve izdaje, katero sem si takoj kupil. Šele tedaj sem zvedel, da je delo sploh izšlo. Danes se moram tembolj čuditi, da sem skozi več desetletij to prezrl in hkrati sem spoznal, kako grdo so me profesorji na gimnaziji varali. (Dunderjeve knjige imam en izvod jaz in dva vseučilišna knjižnica v Pragi; da bi jo imeli še kje drugod, ne vem, v Zagrebu kakor v Belgradu je baje tudi nimajo in niti ne v Ljubljani.) Seveda mi je pa bilo znano ono izredno delo domačega zgodovinarja Frana Kosa (Ljubljana 1911) *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. Vendar je tudi v tej knjigi navedena dokaj čudna izjava (v Uvodu), da bi kdo utegnil zahtevati, da takšnih izjav v našem jeziku ne bi smeli razširjati. Iz tega je razvidno, da se take trditve pri nas že legendarno ponavljajo, na kar je pisec tudi pikro odgovoril, kajti vsak narod mora imeti vsaj toliko življenjske moči, da ga končno preteklost strezne in da pozna vse zgodinsko dogajanje. Zlasti za nas je to v dvojni meri potrebno, ko vendar poznamo našo kulturno-zgodovinsko smer, ker prednjačimo v tem drugim narodom. Že l. 1919. smo spoznali, da se tu namerava uveljavljati nekako podtalno spodkopavanje, ki naj bi javnosti pokazalo, da med tremi brati nismo iste vrste. Kmalu po zedinitvi Slovencev, Hrvatov in Srbov se je izkazalo, da

gospodstvu. Pri Slovencih je bila v veljavi do končne odprave tlačanstva v letu 1848; vsakomur je bil razumljiv pomen *sip*, *sipati*. Pisec tega prispevka se spominja iz otroških let, da so ljudje v pogovoru pravili: »ko smo imeli sip«, tj. dan obvezne oddaje. Vpraševali pa so tudi: »Koliko je vaša hiša sipala?«, tj. koliko mernikov pšenice je njihovo gospodarstvo moralo presipati. Besede žito ali pšenica pri tem ni bilo potrebno omenjati, saj je ta pojem bil vključen v besedi *sip*, *sipati*. Neka gospodstva so zahtevala zvrhano mero zrnja, pri drugih pa so vpeljali navado, da so nasuto žito zravnali z robom: *s pomočjo deščice so odrezali, odstrigli, kar je bilo višje*. Deščici so Nemci rekli Strichmass (glej slov. *strig*, *strigati*, *štrihan do roba*). Za merjenje žita so se posluževali tudi korcev: *štirje so dali en sip ali mernik*. Ta mera je bila splošno veljavna. V nekem dokumentu iz leta 1282 pa je ukazano že drugače: »*et tres modios tritici et avenae, quae vocatur cipkorn*« (in tri mernike žita in ovsa, katerim rečejo *Sip-Korn* = *sipno žito*). Neslovenskim tujcem beseda *sip* ni bila več razumljiva pa so morali dodajati še *Korn*.

Tako jezikovna kot kulturna kongruenca te staroslovanske besede na Saškem, Štajerskem, Kranjskem itn. kaže na njeno splošno rabo pa tudi na to, da je Nemcem njen pomen ostal razumljiv še potem, ko se je pretrgal slovanski jezikovni vpliv. Takšnih prastarih besed zaradi njihove pomenske jedrnatosti ni moč nahitro pahniti v pozabo.

Mimogrede povedano še to: tudi nemška beseda *gegupft* – zvrhan, skupčkan, sloni na slovanski kup (*Haufen*).

Dr. A. K.
Staroslovan, 1913/3

Napačna razlaga staroslovanske zabeležbe

V rokopisu *Wikle i tractatus metaphisici per manus Mag. Joh. Hus de anno 1389*, ki je od leta 1648. v Stockholmu, razberemo poleg drugih čeških glos tudi naslednjo: *prdn* družu v roh.

Ljudje so se čudili, kako je mogel Hus oziroma pisec uporabiti besedo *prdniti* v tako resnem delu, saj je za izobražence prepovedana. Vendar bi morala ravno ta okolnost sprožiti pomislek, kako da je ni nadomestil z izrazom, ki bi ustrezal salonski govorici. V slovenščini pomeni *prda* glasbeni rog (*Schalmei*) in *prdniti* zatrobiti (*blasen*). V pravilnem prevodu se stavek torej glasi: *Tovariši so zatrobili v rog*.

Doma na Štajerskem sem dostikrat slišal poziv pastirjem, ki so vedno nosili s sabo takšen rog: »Čas je, *prdni* v rog!« Tedaj so vsi gospodarji sočasno spustili živino na vaško cesto, da jo je pastir odgnal na pašnik.

Iz tega primera je razvidno, kako napačno je podati končno sodbo o besedi, ne da bi pomislili na možnost krajevnih pomenskih inačic.

Martin Žunkovič,
Staroslovan 1913/3, str. 204-205

Slovanski rokopisi v Benetkah

J. Kukuljević, deželni arhivar v Zagrebu, je v letih 1851-1853 v beneških arhivih iskal dokumente za svojo zgodovino južnih Slovanov. Ogledal si je več zasebnih in javnih zbirk, meni pa, da je daleč največja tista v nekdanjem samostanu Convento dei frari. Tam je več kot 300 sob, ki hranijo približno 13 milijonov rokopisov. Med njimi je veliko število originalnih pisem ruskih carjev, čeških, poljskih, južnoslovanskih in madžarskih kraljev, dubrovniških dožev ter poročil, ki zadevajo Dalmacijo, Istro, Uskoke itn.

Prof. J. H., Staroslovan 1913/3, str. 205

Odkod starim ljudstvom jantar?

Iz zgodovine vemo, da je bilo najti jantar samo na ozemlju Baltiškega morja. Od tam so ga tovorili Feničanom, Semitom, Etruščanom, Rimljanom in drugim ljudstvom. Pa je bilo res tako? Posmrtnim ostankom v grobovih iz predzgo-dovinskega časa po južni Evropi so prilagali dosti več izdelkov iz jantara kot na severu. Toda najdišča niso bila samo tam gori. Leta 1843 so spet odkrili dokaj bogata ležišča jantara ob Dnjepru in obrežju Črnega morja. Začuda pa so ta odkritja ostala brez odmeva v znanstvenem svetu. Znanstveniki bi se morali ob tem takoj vprašati, ali je res, da so prej naštetá ljudstva sploh uporabljala baltiški jantar. Nikjer ni dokaza, da so Rimljani kdaj videli Baltik. Toda ob Črnem morju so Feničani ustanovili kolonije. Ali ne bi torej mogli sklepati, da so mogli svoje potrebe po jantaru kriti z manj truda iz nahajališč pred nosom kot z dobavami od skrivnostnih Hiperborejcev.

V razrešitvi tega vprašanja morda tiči tudi odgovor na vprašanje, o katerih ljudstvih v Skitiji govori Herodot. Kdo ve, če ne velja iskati visoko gorovje *Hripai* in *Hyperborei* zunaj Kavkaza, saj na ruskem severu ni nobenega visokega gorovja. Tisti *Hripai* so le slovanski hribi.

Na to ime naletimo kjerkoli in pogosto. Scer pa je moral Herodot dobro razumeti ruska imena, ker jih večkrat prevajal dobesedno. *Melanhteni* so bili verjetno *prebivalci černo-zjornskih dežel*, *Androfagi* pa *Samojedi*. Herodot je razumel govorico tistih vojakov iz Kserksesove armade, ki so bili doma iz dežel ob Črnem morju.

(Kaže, da ime Črno morje dolguje svoj obstoj grškim geografom, ki so hoteli povedati, da se to morje dotika dežel s črno zemljo. Neumnost je trditi, da je črno zaradi globine. Kako lep primer prepisovalske zgodovine! – Op. prev.)

Toda nadvse je pomembno to, da so bila nahajališča jantara na slovanskem ozemlju, kar izpričuje že sam slovanski izraz jantar, včasih tudi jandar. Obe obliki sta najstarejši izraz za to snov in iz njiju so se razvile druge besedne inačice. Jantar ima isti pomen kot nemški *Grenz*- ali *Uferstein* (mejni ali obrežni kamen; *jan* = razmejitvena črta ali mejna brazda).

tudi za imenovalnik moškega spola, tj. za besede kot lovec, petek, pisec. Ne, v teh primerih polglasnik res razbija soglasniški sklop tudi v knjižnem jeziku. To pa po pravilu, da se posebnosti dalj časa ohranijo v glavnih sklonih, kakršna sta imenovalnik ali tožilnik, manj pa v stranskih, npr. v roditelju.

Ko listam po slovnicaх za osnovne in strokovne šole, pa tudi po tradicionalni »veliki« iz 1. 1964. ugotavljam, da za nova spoznanja tudi s področja glasoslovja malo ali nič ne marajo. Ponavljajo stoletna pravila, ki se jim sodobna jezikovna stvarnost že precej upira, še manj pa jih potrjuje sodobna jezikoslovna vednost. Ali ni tudi to eden izmed razlogov, da je naš pouk materinščine tako zelo neuspešen, zaradi tega pa splošna pismenost zelo zelo nezadovoljiva?

VI. Mesto tujk in tujih lastnih imen v glasovnem, pravopisnem in sklanjatvenem sistemu slovenščine

Če pogledamo v zgodovino slovenskega jezika, vidimo, da so v naš jezik vedno prihajali izrazi sosednjih jezikov. Tudi v prazgodovini, npr. v praslovanskini, ni bilo drugače. Temu se pameten človek niti ne čudi: Kjer je med ljudmi gospodarski, kulturni ali politični promet, tam tudi jeziki komunicirajo, si — posebno besedna sredstva — ponujajo, izbirajo in sprejemajo. Pri tem se uveljavlja zakonitost, ki je čisto naravna: kdor je kulturno, politično ali gospodarsko močnejši, bolj razvit, ta daje, kdor je na nižji stopnji razvoja, sprejema. In sicer sprejema predmete in pojme višje ali drugačne simpatične mu kulture, politične ureditve, gospodarske dejavnosti, in ker se predmetov drže imena, sprejema tudi le-ta. Vedno je tako bilo in zmeraj bo.

Naj malo podprem to svojo trditev. V sivi pravadnini so bila indoiranska ljudstva veliko bolj kulturna od slovanskih. To je dokazano. In jezikoslovci so ugotovili, da imajo Slovani veliko besed, ki jih je najti samo še pri Indoirancih, pri drugih indoevropskih ljudstvih pa ne. Večina teh besed tvori celó strnjeno skupino: spadajo namreč v območje vere in pravosti in tistega, kar je še v zvezi s tem. Naštejmo jih nekaj! Najprej so splošni pojmi kot vera, svet (mundus, Welt), blag, morda raj; obredni verski so: žrtvovati, vpiti, zvati, gatati, večati (= zborovati), pisati, kajati se, bati se, hraniti, gliniti, čitati, vesti, vražiti; duhovni pojmi: slóvo (beseda), delo (dejanje); imena obrednih predmetov: vatra (ogenj), čaša, gomila; pojmi, povezani z zdravjem: gojiti, zdrav, hvor (bolan), hrom, krn (primerjaj okrniti), briti, las; pojmi pravosti: zlo, sram, vina (= krivda); imena bogov: Perun, Svarog, po pomenu še Stribog in Daždbog.

Za te besede si ni mogoče misliti, da bi jih bili Praslovani dali Perzijcem, prav zaradi omenjene razlike v kulturni razvitosti enih in drugih. Svojo samostojnost so Praslovani pri tem uveljavljali le s tem, da so vse te besede, ki so se v indoiranskih jezikih glasile pogosto močno drugače, prilagodili izgovornim značilnostim praslovanske govornice. Izgovarjali so jih tako, kot je bilo v njih jeziku navadno.

To hvalevredno navado so naši predniki ohranili še zelo zelo dolgo, več kot dva tisoč let. Ko so po pripjetskih in drugih vodah lovili ribe in po gozdovih divjad in ko so se pozneje selili proti jugu, so od svojih vsakokratnih sosedov, posebno tudi Gotov, in od Grkov jemali besede, ki jih sami niso imeli za označitev novih stvari in pojmov, s katerimi so se spoznavali, in jih izgovarjali po svoje. Priče tega njihovega »barbarskega« početja, kot bi rekel kak ljubiteljski gojitelj knjižne slo-

Krščanska vera je globoko vraščena v slovenski narod; brez nje bi odmrl že pred koncem srednjega veka. Moja trditev se morda zdi čudna, vendar je treba pomisliti, da bi naše prednike pokončali katoličani z romanskega zahoda in germanskega severa, če se ne bi izkazali s svojo pripadnostjo krščanstvu, v katerega imenu jim je bil zagotovljen obstoj v Evropi. Pristop k novi veri je bil zaradi vpliva oglejskih znanilcev novih idej močno olajšan, ker so ti živeli v živem stiku s staroselskim prebivalstvom in so se mogli sporazumevati z njimi v venetskem jeziku. Na ozemljih onkraj Drave in Visokih Tur, kamor vpliv oglejske cerkve ni segal, je sprejemanje nove vere potekalo posredno, pokristjanjenje pa je bilo kasnejše. Kot je moč sklepati, je sprejemanje nove vere potekalo nevsiljivo, postopno in sorazmerno hitro. V 6. stoletju (ko naj bi se domnevno priselili naši predniki) je bilo na omenjem ozemlju večinoma že opravljeno; to je moč sklepati po najstarejših svetiščih (cerkvah in molilnicah), Štivanskem oz. Čedajskem misalu, Brižinskih spomenikih ter prilagoditvijo ljudskih praznovanj in šeg. V arhivih oglejskega patriarhata v Benetkah je prav gotovo dosti zabeležb o tem, vendar ostajajo varno spravljene v interesu Cerkve in politike. Iz njih bi izvedeli, kdaj so gradili najstarejše cerkve na naši tleh, ki so pozneje pripadle Ogleju. Vse so še bile zgrajene enako kot stara svetišča na vzpetinah, ker so morala biti čim bližja soncu, kot naravnemu bogu, kateremu je vernik (edino) našega rodu posvečal svoj telesni napor, ko se je trudil s prenašanjem materiala za zidavo. V Srednji Italiji cerkva na vrhu hribov ne bomo našli, kar je to prepovedoval Rim, da ne bi spominjale na nelatinskega Belina – Adonisa.

Navrgel sem le nekaj misli, v katere se razmišljanja sposoben bralec sme in more poglobiti še sam.

Posebne pozornosti pa so vredna imena zavetnikov naših najstarejših cerkva. Tudi to so nadvse zgovorne priče. Bralec naj se tudi vpraša, zakaj o cerkvah z njihovimi imeni nihče ni pisal, pač pa so bili malo manj kot na oltarje povzdigovani v pisateljskih glavah iztuhtani razni »slovanski« bogovi.

AFRA

Sveta Afra iz Brescije, tj. z venetskega ozemlja, je umrla kot mučenica za časa cesarja Hadrijana. Nikjer ni njej posvečene cerkve, toda pri nas je bilo še v našem stoletju znano krstno ime, vendar samo na Goriškem. Vzhodno in severno od nas je ostalo neznano, zahodno pa ga imajo še v rabi. Zgodnja uvedba (in to samo na območju Ogleja) v ljudsko rabo poudarja zgodnje pokristjanjenje Slovencev. V matični knjigi župnije Prvačina je to ime zapisano na več straneh.

Sveti Martin, ki naj bi bil Bogu blizu zaradi svoje srčne dobrote, starim Slovencem pa zaradi znanja domačega jezika (kako naj bi sicer že v 4. stoletju oznanjal vero v razumljivem jeziku). Hvaležnost mu izkazujemo tudi z materialno dobroto, s pitano domačo gosjo in z dozorelim vinskim moštom. *Toda gos je tipična domača žival z prebivalce nekdanje Panonije; romanski častilci sv. Martina mu ne dodajajo gosi.*

MOHOR

Sv. Mohor grško in latinsko Hermagoras, italijansko Ermacora. Osnovni pomen v grščini je nekaj v zvezi s sosednjo, zborovanjem. Živel je konec 3. stoletja in je bil prvi škof oglejski, katerega naslednik je bil sv. Fortunat. Zato je večina izredno številnih cerkva posvečena obema hkrati. Fortunat je poslovenjen enako kot Felix z imenom Srečko in je še razširjen v obeh inačicah na Goriškem (le pri starih ljudeh).

Na vsem ozemlju nekdanjega oglejskega patriarhata najdemo številne cerkve, katerih zavetnik je predvsem *Šmohor*. To ime označuje cerkve v prafarah na ozemlju južno od Drave. Svetega Mohorja češčenje je bilo pretežno slovenska zadeva, Fortunatov vpliv pa sega na jug Italije. Ime Mohor je eden od dokazov, da Slovenci niso bili pokristjanjeni ne iz Rima ne iz Salzburga. Njunih imen ne poznajo drugi slovanski narodi. Sv. Mohorja cerkvice so verjetno stare ravno toliko kot sv. Petra. Kot krstno in hišno ime je Mohorjevo razširjeno v oblikah Mohor, Mohar, Mahor, Mohorčič, Mahorčič itd.

Škof Slomšek se je zavedal, da je založniško organizacijo, ki je bila namenjena utrjevanju narodne zavesti, mogel imenovati samo kot družbo sv. Mohorja.

Neki drugi naši prosvetitelji iz njegovega časa so se gotovo vzgledovali po obeh svetniških »dvojčkih« Mohorju in Fortunatu ter ju zamenjali (z dobrimi nameni) z bratoma iz Soluna, pravtako grškega izvora, vendar nam povsem tuja.

PAVEL

Svetemu Pavlu je pri nas posvečenih kar lepo število cerkva tako samostojno kot skupaj sv. Petrom; te so med najstarejšimi, kar pač velja za vso Evropo. Starost takih farnih cerkva se kaže tudi z rabo pridevnika *šent*: *Šentpavel*.

PRIMOŽ

Zakaj so Slovenci toliko cenili sv. Primoža, da so mu posvetili toliko cerkva (samo južno od Drave) in vse sočasno z onimi, ki so bile posvečene sv. Petru? Zakaj ne poznajo tega svetnika na vzhodu in jugu? Sveti Peter je pomenil zmago nad poganstvom. Cerkev v čast sv. Primožu pa zatem še sv. Ambrožu so zato imele posebno veljavo med našim ljudstvom.

Primož izvira iz lat. Primus, kar pomeni Prvič, Prvorojeni. Popolnoma enakega izvora je pristno slovensko ime Pribina. Tuji zapisovalci polglasnika *ě* niso poznali in so ga nadomeščali največkrat z *i* (npr. Krivic za Krivec, Pribina za Prbina), nadvse

radi pa so zamenjavali *b* z *v* in obratno (slovenski pojav betatizma). Zato je treba v Pribini videti le moško ime Prvina. To ime pa je dejansko pritikalo prvemu možu ljudstva, knezu *Pribinu* = *Prvinu*.

SEVERIN

Na Goriškem še srečamo ljudi z imenom *Severin*. Ime je inačica iz latinskega Severus in ravno tako pomeni Neuklonljivi. Sv. Severin, apostol Norika, je misijonaril v naših krajih ob koncu 5. stoletja in je zato ostal v spominu ljudstva. Bili pa so še drugi svetniki s takim ali podobnim imenom. Tudi temu apostolu Norika so leta 1600 v San Marinu posvetili državni praznik.

VALENTIN

Pri nas ga prevajajo kot *Zdravko*, kar ustreza latinskemu Valentinus, ki izvira iz glagola *valere* = *biti zdrav*. Eden od svetih Valentinov je bil škof v Veroni in najbrž je bil ta zelo pri srcu tako Slovencem kot italiskemu prebivalstvu. Na vrhu Sabotina so med prvo svetovno vojno porušili prastaro cerkvico sv. Valentina. Pridevnika šent ni nikjer opaziti, ker bi se glasil neblagozvočno.

VID

Tudi poreklo svetniškega imena sv. Vid spravlja zgodovinarje v zadrego, ker mu t.i. slovanske pripadnosti ne smejo prisoditi. Italijani so se zatekali k svetniku Vitu, kadar je popadla svojca božjast (po naše *svetega Vida ples*), naši pa še do nedavnega k sv. Vidu. Toda mogli bi reči, da je bil s. Vito na latinskem jugu Italije druga oseba. V alpskem svetu ima še vedno veljavo, saj na njegov god (15. junija) odženejo živino na planinsko pašo. Prav zato smemo sklepati, da imata naš in severnoitalijanski sv. Vid skupen prazgodovinski izvor v božanstvu *Sventovitu* (**Vsevidu*). Latinsko poreklo je tudi na Siciliji malo verjetno (*vita* = *življenje*, *vitus* pa je brez pomena). Pri nas se pomensko ujema s samostalnikom *vid* (videnje). Germanski svet je poznal staro ime *Wito* ali *Wido* iz katerega je severno italško nekmečko prebivalstvo dobilo inačico *Guido* (*wi* > *gui*). V alpskih območjih je sv. Vidu posvečeno mnogo cerkva in tudi mnogo krajev se ponaša s tem pomensko prikupnim imenom, ne da bi ljudje vedeli za njegov »slovanski« izvor. Ampak tudi pri nas zveni lepše tuji Gvido(n) kot kmetavzarski in poganski Vid. Na Balkanu ni krajev z Vidovim imenom, pravoslavci pa ga imajo v svojem koledarju. Naši kraji *Bitnje* in *Bitnja vas* so se razvili ob cerkvi svetega Vida in so mlajši od tistih Vidov, ki jih spremlja šent. Te kraje so bili zapisali nemški menihi, ki niso ločili slovenski *v* od *b*.

Najstarejša imena krščanskih svetnikov jasno kažejo, da je pokristjanjenje k nam ni prišlo iz latinskega Rima, temveč iz Ogleja, kjer so zgodnji kristjani spoznavali nove misli v grškem jeziku. Slovenski staroselci so zato rekli *Lukež*, *Andraž*, *Tomaž* in *papež*, medtem ko južni Slovani, ki so bili oddaljeni od Ogleja, teh oblik niso prevzeli; zato so

vaisiai = sadje (prim. voće)
 virtas = kuhano (kar je zavreto)
 kava su ledais = ledena kava
 vanduo = voda
 alus = pivo, ol
 baltas vinas = belo vino
 parduofove = prodajalna
 mesine = mesnine, mesnica
 vaisiu ir daržoviu = sadje iz države
 batu = obutev (slov. primor. bote; prim.
 tudi enaki bretonski izraz); batai =
 čevlji
 gintarine = jantar (g ni prešel v j)
 suknele = obleka
 žalvarine = medenina (prim. žolt,
 rumen, nem. gelb; žoltovina)
 šilkas = srebro
 vilna = volna
 muilas = mlo
 žemelapis = zemljevid
 ruda = rjav
 raudona = rdeč
 balta = bel
 geltona = rumen
 juoda = črn
 Kada ši filma bus gotava? = Kdaj bo ta
 film gotov?
 perdaug = preveč
 skauda = boli (< škodi); galvos
 skausmas = glavobol (primerjaj
 franc. cauchemar = bol, mora)

Latiški jezik je litovskemu zelo podoben, slovenskemu pa bolj kot je le-ta. Litovci
 kalbajo, Latiši pa runajo (govorijo), Čehi mluvijo. Pomisli na »germanske«
 rune, s katerimi pa so pisali samo Veneti. - Litovci tvorijo prihodnji čas kot mi s pomočjo
 glagola biti.

galva = glava
 akis = oko (iz istega debela je naše okno :
 V-okno = Bohinj)
 kelis = koleno
 pirštas = prst (prim. goro Črna prst, ki
 nima zveze s črno prstjo)
 gerkle = grlo (grklo, Grgar)
 krauja = krvni
 dabar puse šešiu = zdaj je polšestih
 ryto = zjutraj (morda je v tem iskati
 pomen za ime Ritoznojčan)
 po pietu = popoldne
 vakaro = zvečer (k še ni mehčan)
 gruodis = december (gruden)
 šestadienis = sobota
 sekmaadienis = nedelja
 savaite = teden (prim hrv. sedmica)
 dabar = zdaj
 ši vakaru = nocoj (ta večer)
 Nauju Metu Diena = Novega leta dan
 Velykos = Velika noč
 Kaledos = Božič
 Števniki; 10 = dešimt;
 20 = dvidešimt;
 21 = dvidešimt vienas;
 100 = šimtas;
 1000 = tukstantis;
 ketvirtadalis = 1/4 (četrti del);
 puse = polovica;
 daug = precej;
 viena syki = enkrat; du sykius = dvakrat

NEGRŠKA

TOPONOMASTIKA V SEDANJI GRČIJI

Arahova = vas v Akarnaniji; prim.
 Orehovo
 Doliana = vas v Argusu
 Dragotina = mestece na Krfu
 Gorgopotamos = kraj z vodnimi žreli
 Gorica = vas pri Sparti
 Granica = vas v Evritaniji
 Gura = kraj v okraju Korintia
 Kalivia = gorska vas v okr. Korintia;
 prim. Kališče, kraj pod razklanim
 pečevjem
 Kamena Vurla = obmorsko mestece
 nasproti otoka Evbeje; prim.
 "Kamena vrata"
 Kaminia = mestece nad Janino
 Karava 2184 m = vrh v Pindu; prim.
 karovje, čeri
 Kastanija = vas v Korintiji; prim.
 Kostanjevo; kostanj ni grškega
 izvora
 Korithi = vas na otoku Zakintos; Korita
 Kozani = epirski okraj; prim. Kozana
 Krania = naselje ob koncu gorske ceste
 v Grevenu in Trikali; prim. Krajna
 vas
 Langadas = pri Solunu; prim. Logatec
 Lepenu = gorska vas po Amfilohijo;
 prim. Lepena, vodnat kraj

Livadero = vas v okr. Drama; prim.
 Livadno
 Lippa = v Janini; prim. Lipa
 Mega Horio = vas pri Lamiji; prim.
 "Velegorje"
 Mesohori = pri Larisi; prim. Medgorje
 Mesta = na otoku Hios
 Paleohori = na Halkidiki; prim. Stara
 gora
 Perivoli = vas v gorah pri Greveni v
 Pindu; prim. Preval
 Podohora = v Evritaniji; prim. Podgora
 Skala = vas na Lezbosu
 Skalohori = vas v gorah na Lezbosu
 Stanos = kraj pod Amfilohijo; prim.
 stani (za živino)
 Tirnavos = pri Larisi; prim. Trnovo
 Varda = mesto pri Patrasu; glej Varda,
 straža
 Veternica = samostan pri Janini
 Vissani = pri Janini; prim. višani
 Votonossi = v Pindu; prim. z vodonosi
 Vrahnika = vas pri Patrasu; prim. Vrhnika
 Zagora = vasica 500 m nad morjem,
 vzhodno od Volosa; prim. Zagorje
 Zagoria = pri Janini; prim. Zagorje
 Zalongo = vas pri Prevezi v Epiru;
 prim. "Za logom"

Rimljani so zasedli klasično Grčijo v drugem stoletju pred Kristusom. Samo njim
 (in le delno po Sredozemlju razseljenim Grkom) je pripisati zaslugo, da so se ohranili
 ostanki veličastne kulture, nikakor pa ne balkanskim Grkom. Le-ti so se kmalu stopili
 v "čorbi" narodov. Samo po zaslugi Cerkve se je ohranil, kot edina kulturna ostalina
 Stare Grčije, popačen jezik, obogaten s slovanskim, romanskim in azijskim besediščem.
 Morda so resnično grški le še potomci davnih kolonistov v Kalabriji in na Siciliji. V
 popolni odsotnosti duhovne povezave s preteklostjo so poznejši Grki gradili nova

nimajo spominov iz zgodovine pred 6. stoletjem. Ko pa so se naselili v zasedeni deželi, so se bojevali z Avari, Nemci in Bizantinci, nato pa so sprejeli nadvlado Sama (7. st.), ki jih je združil v veliko slovansko državo. Bavarci so jih naposled premagali, da so se podvrgli Karlu Velikemu. Izgubili so samostojnost ter se zlili najprej z Nemčijo in nato z Avstrijo ...»

Za časa Jugoslavije rojeni Slovenci še nismo imeli priložnosti, da bi slišali iz ust naših šolnikov drugačno zgodbo o našem izvoru. Za današnji čas naj dodam še en pripetljaj.

V letu 1989 sem iz Gorice hotel prinesiti v domovino osem koledarjev Mohorjeve družbe iz let pred prvo svetovno vojno, **pa so mi jih cariniki zaplenili**. Sledil je prepir, nato pa so mi jih vrnili. Izvedel sem, da je odlok o prepovedi vnašanja starih slovenskih knjig podpisala mati nekega današnjega ministra.

Dragi bralci, če ste prebrali to knjigo (in prejšnjo: Komu /ni/smo tujci?), upam, da vam je bolj razumljivo, kdo in zakaj nasprotuje resnici in zakaj vladajo v naši zgodovini sence.

KDO JE BIL DAVORIN (MARTIN) ŽUNKOVIČ?

Rodil se je 1. novembra 1858 na Podložah pri Ptujski gori kot sin kmetovalca Franca in Ane Bombek. Osnovno šolo in gimnazijo je končal v domačih krajih, vojaško kadetnico pa v Innsbrucku. Kot častnik in predavatelj je služboval na Moravskem, v Šleziji in Hercegovini. V avstrijski armadi ni imel prijateljev; nadrejeni so celo vedeli, da je zaveden Slovenec in da kot Slovan zaničuje Nemce. Zato so ga leta 1911 upokojili pod pretvezo »splošne živčne oslabeledosti«. Leta 1914 so ga reaktivirali, mu dali čin podpolkovnika in ga poslali na bojišče v Galiciji, kamor so pošiljali umirat slovenske enote. Dve leti pozneje je prišel pred sodišče, ki ga je degradiralo in mu prisodilo leta strogega zapor. S poznejšo oprostilno sodbo mu je bil povrnjen čin in premeščen je bil na Cetinje. Razsulo »neminljive« monarhije je doživel na Dunaju. General Maister ga je poklical novembra v Maribor, kjer so mu kot podpolkovniku zaupali vodstvo kratkotrajne vojaške realke. Kakor leta 1945 so se Srbi že takrat ustrašili, da bi Slovenci vzgajali lasten rod častnikov; zato so naslednje leto šolo ukinili in Žunkoviča premestili nič manj kot v takrat strašni Niš. Leta 1921 se je dal upokojiti in se vrnil v Maribor, kjer je v letih 1923 do 1931 honorarno upravljal Študijsko knjižnico. Umrli je leta 1940.

Bistvo njegove obširne dejavnosti sloni na dejstvu, da najstarejša evropska toponomastika obsega imena, ki jih je moč pojasniti z današnjimi slovanskimi jeziki. Iz tega sklepamo, da je bilo najstarejše ljudstvo Evrope tisto, ki je zapustilo samo slovanskim narodom razumljivo ostalino. S tem še ni rečeno, da moramo imeti praprebivalce za Slovane, toda le-ti so njihovi najbližji dediči. (Ne pozabimo, da Slovanov, ljudstva s tem imenom ni bilo do minulega stoletja). Krajevna imena so nastala že dolgo pred začetkom našega štetja. Logično je torej, da se niso pojavila po 6. stoletju kot posledica »preseljevanja narodov«. Narodi, ki jih dandanes povezujemo v slovansko jezikovno skupnost, pa ohranjajo še premnoge jezikovne posebnosti, ki so ostale razumljive samo njihovim pripadnikom. Žunkoviču je bilo zelo pri srcu tudi sorodstvo med »Slovani« (beri: Slo-Veneti, ljudmi, ki so razumljivo slovili) in Etruščani. Nekako je slutil, da spadajo slovite germanske rune v slovanski črkopis (danes: *venetska pisava*). Upošteval je obstoj Keltov, toda v obliki, ki jo zdaj opredeljujemo kot venetsko. Dve leti je objavljaj revijo *Staroslovan* (1913 in 1914). Leta 1915. je izšel tudi njegov *Etymologisches Ortsnamen-Lexikon*. Najpomembnejše delo pa je bila knjiga *Die Slaven, ein Urvolk*

Europas, 1910, ki je postala kamen spotike za viteze panslavizma in jugoslovenarstva. Njej smo namenili večji del v obsegu te knjige.

Za konec naj posebej poudarimo: knjiga, ki je v bistvu nadaljevanje dela *Komu (ni)smo tujci?*, ima v prvi vrsti namen seznaniti Slovence kateregakoli nazora s kulturnim deležem M. Žunkoviča, ki je moral izginiti s knjižnih polic že pred sedmimi desetletji. Sonarodnjake želim hkrati opozoriti na škodljive posledice lažne trditve o preseljevanju ljudstev, ki naj bi nam izbila iz glave misel o lastni narodni zgodovini in v nas utrdila prepričanje, da smo bratje balkanskim narodom.

Leopold Verbovšek

Martin (Davorin) Žunkovič

Maribor dne 8/12 20.

Velečeni gospod urednik!

Čar tednov je že ~~pretekel~~, kar vam nameravam staviti približno isti predlog, katerega čitam v „Jutru“ dne 6. tm.

To je izvedljivo. – „Slov. Tisk“ lahko prinaša vse, kar se naj tiska in tem potem pomagajo, da se več ne pozabi, kar vidimo vsi, kako brezvestno se za, nemarja vse smatrat s našim jezikom in še posebej s staroslovenstvom, katero je pa s tem v besni narodni gresi. – Tuji boj proti nepotrebnim, čisto vsiljivim tujkam mora biti brezpomen; besede: teater, gibanje, šansa, scena, bosa, besa itd. morajo izginiti iz peres naših „novinarjev“!

Vi mene dobite lahko za vsako številko kakor za, nimive članke te smeri. Pripravljen imam mig član, kor o zgubljenih kakor pozabljenih slovenskih besed, njih kulturne vrednosti proti skupnim maslovom: „Kaj bliže po tisku?“ ter vam uvoz in povzetek vstopnega, če želite, takoj na ogled. –

Glavčino sem govoril s g. D. Kolovincem tu v Mariboru s tem, sicer zelo na priatno, toda strinjala, pa se takoj, in bi želel, da mu pokaržete ta moj dopis. –

Vi „Jutrovem“ predlaga je pa me kaj, česar jaz ne smatram kot ugodno. Vseeno boče to vse izročiti našim slavistom na recenziranje; čeravno vidimo vsi, da mihi ne pridejo s svojim „Enciklopedon ga slov. jezika“

sami naprej. Prava staroslovensčina jim je sveta
briga in brez te mi novoslovensčine! Zanimajo ne,
prenehoma naš avtohtonizem, ne vedo pa razgoditi
ali Rod da smo se vzeli in jezikovno postali ugor
in proslava vsem jezikom? Zanimujejo pristoja, pla,
visti, je pravilo vsa jezikoslovje v smelo ali
svestoj. Kaj sohejuje pri tem seveda turiti gospodje,
toda Rimila jim ne smemo izročiti, ker se to včasih
niso jasno orijentirani. Ko smo ^{Lubina} dalje poslušati,
da so snane krajje Rupsije Vitklošiča Rastor Jagica
z avstrijsko vladno ma školo Slovancov, zasluge, in
tudi ne onih ~~snih~~ prismojenih Rlobasovij à la Ošik
Rat + jezikovedo.!!

Treba go, ne sije ica dobro premisliti in - šlobo!
Turiti je treba ^{narobe} to, kar se sam čuti, na turiti pri
njem ~~da~~ iriti potrebo, da sam sohejuje, kajti naš
jezik je vstravil narob, ne pa Rake v slovnici
stopeli školniki! To bovi geolo "Slov. Tisk"!

Ob enem ^{zila} pposlujem igrot svojega najnovejšega slo,
vističnega ~~da~~ vabo v ureb listu:-

Z vtičnim pposilovanjem deloji

Dav. Žunković,
karnadej, dav. Anjigisce
- mesta karibara.

Faksimile Žunkovičevega pisma uredniku mesečnika Slovenski tisk Miroslavu Ambrožiču. Mesečnik je
izhajal v Ljubljani od 31. maja 1929 do 15. julija 1932. (UKM, Zbirka rokopisov, Ms 821)

OBSEŽEK

Odkrivajmo resnico	7
1. DEL: SLOVANSKI TEMELJI EVROPE	9
Predgovor k peti izdaji	11
Predgovor k šesti izdaji	12
Uvod	13
Nastanek topičnih imen	16
Etimologija krajevnih imen	22
Zavarovanje pašnih površin	23
Ozemeljske razmejitve	26
Izrazi za mejo	32
Obrambna pripravljenost starih ljudstev	45
Krajevna imena kot ostanek obrambne tehnike	45
DRUGAČNA TOPIČNA IMENA	79
Domnevni čas delitve vaških njiv	83
Jezik starih, nerazvozlanih napisov	85
Etruščanski runski napisi	88
Germanski napisi v runah	90
Runski napisi v slovanščini	91
Poezija in stvarnost v znanosti	92
Sklepne misli	99
Kulturni narod brez lastne zgodovine?	102
Zanimiva krajevna imena na Tirolskem	104
Pomen besede »SIP« v starih slovenskih listinah	105
Napačna razlaga staroslovanske zabeleže	106
Slovanski rokopisi v Benetkah	107
Odkod starim ljudstvom jantar?	107
Znanstvena vprašanja in odgovori v zvezi s Slovani	108
Preseljevanje narodov ali lažna znanost	110
2. DEL: RESNICA NA DOSEGU	119
NAŠA STAROŽITNOST IN FARNI ZAVETNIKI	121
Resnica o pokristjanjenju?	130
Malo znane ostaline davne in skupne preteklosti	132
In takim naj verjamemo	136
Še nekaj drobtin	137
Poimenovanje slovenske denarne enote	139
Slovenem razumljiv romunski besednjak	140
Sorodnosti litovskega besednjaka	144
Negrška toponomastika v sedanji Grčiji	147
ZA KONEC – ki ni konec	149
Kdo je bil Davorin (Martin) Žunković?	155